Poštanari plaćena u gotovom.

GOD. VIII. BROJ 4.

OMLADINA

LIST ZA ZABAVU I POUKU SREDNJEŠKOLSKE MLADEŽI

SADRŽAJ:

VUGA: Zima. — HRIZANTEMA SELSKA: Priča o sanjaru. — BOŽENA S.: Noć. — HRIZANTEMA SELSKA: Uz komin. — VLADISLAV KUŠAN: Improvizacija. — KATICA AGIĆ: Zimske večeri. — JAN NERUDA: Ludi Ivo (Preveo F. Crnek). — ROMAN ŠOVARY: Među haugćaoskim starinama (Svršetak). — M. R.: Mladenački pesimizam. — VIKTOR KRALJ: O praznovjerju.

LISTAK. Epitafija Napoleonova. — Posljednji anđeo Correggiov. — Književni jubilej Branislava Nušića. — Dvadesetpetgodišnji jubilej Nine Vavre. — Hrvatsko kazalište. — Umjetničke izložbe. — Šport. — ZABAVA I ŠALA. — PORUKE UREDNIŠTVA.

IZDAJE NA SVIJET »DRUŠTVO HRVATSKIH SREDNJOŠKOLSKIH PROFESORA« U ZAGREBU.
UREĐUJE DR. FERDO NIKOLIĆ.

»OMLADINA« IZLAZI SVAKOGA MJESECA IZUZEVŠI MJESECE PRAZNIKA. — PRETPLATA JE ZA CIJELU GOD. 40 DIN., A ŠALJE SE DRUŠTVU HRV. SREDNJOŠKOLSKIH PROFESORA, ZAGREB, MEDULIĆEVA 33. — RUKOPISI SE ŠALJU UREDNIKU, ZAGREB, MEDULIĆEVA 30. I NE VRAĆAJU SE. — POJEDINI BROJ 5 DIN.

TISAK „TIPOGRAFIJA", GRAFIČKO-NAKLADNI ZAVOD D. D., ZAGREB.

Dosadašnje edicije

Društva hrvatskih srednjoškolskih profesora

A. Odobrene školske knjige.

1. Šarić — Nikolić: Hrv. čitanka za II. razred srednjih škola XI. izdanje. Zagreb 1922. — Cijena Dinara 30.—.

2. Divković — Pasarić: Hrv. čitanka za III. razred srednjih škola IX. izdanje. Zagreb 1924. — Cijena Din 36.

3. Divković — Pasarić: Hrv. čitanka za IV. razred srednjih škola. VIII. izdanje. Zagreb 1924. Doštampava se.

4. Petračić — Zagoda: Hrv. čitanka za V. i VI. razred srednjih škola. Dio I. Poetika Stilistika i Proza. VIII. izdanje. Doštampava se.

5. Platonova Obrana Sokratova i Kriton s uvodom u grčku filozofiju i komentarom od M. Kuzmića. U Zagrebu 1922. — Cijena Din 30.

6. Školski atlas za niže razrede srednjih škola. Cijena Din 30.

—»o«—

7. U prodaji: Balenović: Opća geografija. — Cijena Din 50.

B. Pomoćne školske knjige.

1. »Hrvatski pripovjedači«. III. popravljeno izdanje. Str. 276. Priredio dr. Milan Ogrizović. U Zagrebu 1917. Cijena Din 30.

2. Narodne pjesme junačke. III. izdanje priredio dr. Branko Vodnik. Str. 194. U Zagrebu. Cijena Dinara 25.

3. Izabrane narodne pjesme II. dio. Ženske narodne pjesme. Priredio dr. N. Andrić. U Zagrebu 1912. Cijena Din 20.

4. Povijesna čitanka za niže razrede srednjih škola I. dio. Srednji i novi vijek do godine 1648. II. popunjeno izdanje. Priredio dr. S. Srkulj. U Zagrebu 1922. Cijena Din 40.

5. Povijesna čitanka za niže razrede srednjih i sličnih škola II. dio. Novi vijek od godine 1648. Priredio dr. S. Srkulj. U Zagrebu 1915. Cijena Din 30.

6. Geografijska čitanka. II. popunjeno izdanje. Priredio dr. M. Šenoa. U Zagrebu 1922. Cijena Dinara 30.

7. O. Andrije Kačića-Miošića Razgovor ugodni naroda slovinskoga. Izdanje priredio i predgovor o životu i radu Kačićevu napisao dr. Ferdo Nikolić. U Zagrebu 1923. Cijena Din 15.

8. Karta Crne Gore za porabu pri čitanju Mažuranićeva epa Smrt Smail-Age Čengića. Obradio dr. J. Modestin. U Zagrebu 1912. Cijena Dinara 10.

U nakladi: Djela Petra Preradovića. I. potpuno i kritično izdanje. Knjiga I. i II. Priredio dr. B. Vodnik. U Zagrebu 1918. Cijena Din 100.

C. Nastavni Vjesnik.

»Nastavni Vjesnik«, list za srednje škole. Izdaje »Društvo hrvatskih srednjoškolskih profesora« u Zagrebu. Može se još dobiti: Knjiga I. — IV., VII., VIII. sv. 3., 4., IX., X. sv. 2., 4., 5., XII. — XXIII., XXV. — XXXII. Cijena pojedinoj knjizi Din 75, pojedinom svesku Din 10. Jubilarni svezak (knjiga XXX. sv. 9. i 10.) stoji Din 20. Članovi društva dobivaju »Nastavni Vjesnik« badava, a članarina iznosi Din 25 na godinu.

D. Omladina.

»Omladina«, list za zabavu i pouku srednjoškolske mladeži. Mogu se dobiti sva dosadašnja godišta. (I. — VII.) po Din 40. Pojedini broj Din 5. Ovogodišnja »Omladina« (god. VIII.) stoji na godinu Din 40. Pojedini broj Dinara 5.—

E. Izdanja Omladine.

1. Vujec Grga: Petrica Kerempuh, ilustr. U Zagrebu 1921. Cijena Din 10.

2. Josip Milaković: Lijan Gabor. Cijena Dinara 15.

3. Dubrovački dvor, ilustr. Priredio dr. B. Cvjetković. U Zagrebu 1922. Cijena Din 15.

Od svih cijena imadu knjižare 25% popusta.

Narudžbe se šalju samo na Društvo Hrv. srednjoškolskih profesora u Zagrebu, Medulićeva ulica 33.

GODINA VIII. U ZAGREBU, DNE 1. PROSINCA 1924. BROJ 4

OMLADINA

LIST ZA ZABAVU I POUKU SREDNJEŠKOLSKE MLADEŽI

ZIMA

Dašla je baka srebrnih vlasi,
Nabrana vesela lica,
Sjever ju prati ledenom hukom
I jato pahuljica.

Praporci zveče, zemlja ozvanja,
Sveti se Nikola vozi.
Bijela mu brada, šubara bijela,
Ogromne čizme na nozi.

Zemlja se steže, konjići bježe,
Veselo bič im pucketa,
Niti ih vihor, niti ih huka,
Nit kolo pahuljca smeta.

Kudagod prođu, na svakom krovu
Doskora vidiš šubaru novu,
Na svakom prozoru cvijeće,
Bakino divno umjeće.

Baka se smije i vozač se smije,
Hržu obadva hata,
Ljudi ih glede, do peći se kupe
I čvrsto zatvaraju vrata.

I stari ljudi — i nejaka djeca
Trče ususret baki,
Hvataju bijele pahuljice snijega,
Hoće da vidi je svaki.

A ona ih grli i poljupce daje
I ličilo rumeno slaže,
Hoće da budu obraza rujna
I vješto ih ličilom maže.

Tako, da tako, još malo inja
Na rudaste pospe im vlasi,
Na čelo im zvijezdu pritisne snježnu
I dječicu redom ukrasi.

A onda vragoljasto namigne ona,
O Nikoli nešto im zbori,
Al on ko da ne zna, il ne će da čuje?
Na saonam sjedi gori.

Bičem zavitla, konjiće zovne,
Šubaru jače natuče.
Saone krenu, nestanu s vida,
Samo još sjever huče.

Vuga.

PRIČA O SANJARU

Kada je Sunce jednoga dana u zlatnom izlazu provirilo i dragalo zrakama vrhunce velike gore, jedna nova pjesma orila se klisurama i odbijala o kamene stijene. — Suncu se svidjela pjesma, jer je bila nova i drugačije melodije od ostalih, pa zato se brzo stalo dizati, da vidi, čija je to pjesma i tko ju pjeva.

Brzo se dizalo Sunce, al i vječno nove melodije su dopirale do njega. Kada je došlo na pô svojega donjega puta, spazi pod klisurom malog pastira, gdje prebire na frulicu.

Pastirče, kako je ime Tvoje? pitalo ga Sunce.

Ljudi me zovu Pjesnik, a braća moja Sanjar.

Sanjaru, a čije je to stado, što paseš? Daj, sviraj još. Ja ću zrakama svojim čuvati ovčice Tvoje.

Sunašce, pusti ih, one slobodno pasu poljanama, kud se moja pjesma ori.

Sanjaru, ja moram da putujem dalje. Put je moj dalek. Pjevaj, pjevaj, da mi vrijeme prođe brže. Reci mi, što da Ti za to sutra donesem iz onih zapadnih strana?

Odnesi pozdrav hramovima onim, Sunašce, i reci im, da ću k njima doći.

Želja je Tvoja malena, a put je moj dalek. Ja odlazim.

Pođi sretno! Na onom vrhu čekat ću Te sutra.

I Sunce je pošlo. Rasle su sjene i manjila se svijela, a pjesma je Sanjareva bujala i postajala velika, dok nije sa Suncem zajedno utonula u krvi neba.

*

Kada su se zvijezde žmirkajući igrale nebom, i kad je mjesec izlio na zemlju silu zlatne tekućine, Sanjar je snivao na kamenoj stijeni i držao na grudima frulu. Vile su laganim koracima došle

do njega i velima svojim stale nad njim dizati vjetrić hoteći ga probuditi, da im svira. One su se danju sakrivale u tamne i hladne špilje, a u njima nisu dobro čule njegove pjesme. Zaigraše kolo vile. Bilo ih je mnogo, a najljepša od njih bila je mala vila Daljina. Očice su njezine bile plave, obrazi rumeni, kosa zlatna. Velo je njezino bilo bijelo, ko oblaci, a haljina modra ko šumska potočnica. Došla je mala vila do Sanjara. Digla je ruku i u ruci joj zadrhta neka nejasna svjetlost. Lagano i tiho uzela je Sanjaru frulu i punila ju tom svjetlosti. Kada je svršila mala vila svoj rad, zaigraše opet vile svoje kolo. Njihova vela lepršahu sve više i više, dok ne stvoriše maglu, koja je napokon nestala. — Negdje u grmu zapjevao je slavulj i zamirisala probuđena ciklama. I onda se pastirče podiže. Uzme frulu svoju i pođe visoko na brijeg, da čeka Sunce. Čekao je dugo, i već kada je na gorama nestalo magle, i kad su se prestali kidati oblaci, pozdravi ga Sunce toplim zrakam svojim.

O, Sunašce, što su Ti kazali hramovi?

Sanjaru, pozdrav Ti šalju, a i želju, da dođeš, pa da u njima pjevaš pjesme svoje.

Sunašce, pjesma je moja danas opet druga i melodija opet nova. Reci, ima li tamo tako plavog neba. Reci, ima li tamo tako bijelih oblaka? Ja ćutim, da mi baš to nebo daje pjesmu, i baš ti oblaci melodiju.

Sanjaru, i tamo je nebo plavo i ljepše od ovoga. Tamo su oblaci bijeli kao runo tvojih ovčica. Rogovi su tamo od zlata, a hramovi od mramora. Koralji zveče mjesto zvonova. Cvjetovi su veliki i puni mirisa.

Znadem da je život tamo lijep, Sunašce, ali ne znam, kakova će tamo biti pjesma moja, ni kakova će tamo biti melodija moja.

Pastirče, pođi sa mnom u zemlju zlatnih bogova i mramornih hramova.

Sunašce, sutra ću poći. A sada, sada idem, da se rastanem sa svojim cvijećem, da rečem slavulju, kud put moj vodi, i da plavu daljinu taknem pjesmom svojom.

Sunce je pošlo svojim putem, i već kad je tonulo u zapadu, Sanjareva je nova pjesma dirala skut daljine.

Slavulj je cijelu noć jecao pjesmom, a pastir je slatko snivao, pun lijepih nada. — Mala vila daljine zadnji je put napunila čudnim svijetlom, novim pjesmama i melodijom njegovu frulu.

Zadnji Ti put dajem najljepšu pjesmu! rekla je i drhtavim bijelim velom brisala suzu. »I kad tamo budeš srećan, kad Ti bude tamo druga vila punila frulu, znam, da ćeš zaboraviti mene moje pjesme, i moje melodije. — Idem, miljenče moj. Idem, zadnja zvijezda već trne. Sretan budi!

Tužnim je koracima pošla mala vila Daljina u sjenu klisure i nestala, rasplinula se, tek njezinu suzu našli su ljudi i dali je svojemu kralju za ukras krune.

*

Ujutro je Sanjar, zibajući se u mreži sunca, gledao gradove, sela i gore, kako izmiču i ostaju za njim. Nestalo je njegovih gora, njegovih ovaca. Nebo je bilo rumeno, kao da se veselilo njegovu novom životu. Laste su ga pratile čak do onih krajeva, gdje su u mramornim dvorovima zlatni bogovi carevali. I tu ga Sunce pusti na vrući pijesak, pokaže mu veliki hram i reče:

»To je najveći hram u ovoj zemlji, a u njem stoluje »božica ljubavi«. U njem ćeš pjevati divne pjesme, ljepše od onih u Tvojoj gori.

Sanjar je pošao u hram. U hramu ga je dočekala božica, položi mu ruku na rame i reče:

»Dobro došao u moj hram! Dat ću ti »veliku ljubav«, ali Ti mi pokloni »veliku pjesmu«, onakovu, kakvu si pjevao u svojoj gori«.

Stanjar je uzeo frulu i stao je da svira. Njegova je pjesma bila lijepa, a melodija opet nova, ali ne onako čista kao prijašnja. Zvuci su drhtali čeznutljivo, a i on je osjećao neki nemir u grudima. — Srce mu je burno udaralo, a usne žeđale. Došao je do kristalnog vodopada. Zagrabio kristalnom školjkom vode. Pio je, pio je, ali nije prestao žeđati. Božica se smiješila.

»Vidim«, rekla je, »da si prvi puta posjetio moj hram. Pođi za mnom, ja ću Ti dati vodu, kojom ćeš protjerati žeđu.«

Božica ga je dovela do kipa malog dječaka, koji je nosio krčag pun vode, koja se krijesila i blistala, a bila je opojna mirisa. Nagnuvši Sanjar krčak pio je, dok nije ućutio gorkost, a i još veću žeđ. — Odgurne od sebe krčak i sa strahom gledaše, kako komadi kristalne mase, od kojih bje sastavljen krčak, ležahu mokri od neispitog pića. Tada je došla »božica ljubavi« i rekla:

»Sanjaru, hvala Ti na Tvojoj pjesmi. Tvoj čas je prošao. Ovdje za tebe više nema mjesta! Ovaj hram pred tobom je »hram mudrosti«. Pođi onamo!«

Sanjar je pošao. Došavši u »hram mudrosti« stane pred žrtvenik, na kojem je gorila vatra jakim crvenim svijetlom i rasvjetljivala cijeli hram. Kraj žrtvenika sjedio je sijedi starac. Dugačka bijela kosa padala mu niz ramena. Jednom je rukom podbočio glavu, a drugom je držao ogromnu knjigu mudrosti. Opazivši Sanjara digne glavu i dozove ga k sebi.

Što ćeš da budeš? Zar mudrac, koji poučava, ili si željan »slave«, pa hoćeš sam da naprijed pođeš

Ovaj je hram moj. Reci mi, što želiš, i ja ću Te poučiti«.

»Starče, ne ću poučavati, jer ne znam ništa. Ne čeznem za slavom. Ja sam žedan, a Ti mi podaj vode, ako možeš, od koje više ne ću žeđati«.

»Sanjaru, sviraj u frulu svoju i slušaj zvukove njene, postat ćeš slavan i ne ćeš više žeđati«.

Sanjar je stao da svira, i gle, svi cvjetovi u tom hramu pognuli su glavice svoje. Ali on jednoga dana ućuti, kako su zvukovi njegove frule isti kao oni, koje je proizvodio u gori uz svoje ovčice, dok nije znao za mramorne hramove i zlatne bogove. Dugo je svirao, dugo, ali te melodije kao da su umirale i dolazile nepoznate njemu. — I sjedne, zaplače i razbije staru frulu u komadiće. »Bog starac« prihvati mu ruku i povede ga na zapadna vrata pa reče:

Sinko, podi dalje, u mojem hramu nema više za Tebe mjesta.

Čuo je, kako se za njim zatvoriše teška bakrena vrata. Pošao je, a da nije znao kamo. Nije

bilo Sunca, koje ga je privuklo u tu zemlju, a sva vrata za njim bijahu zatvorena. — Bludeći dođe pred treći hram, na kojem je bilo crnim, velikim slovima napisano »Smrt«. Pred vratima ga dočeka suha i koštunjava žena pa mu reče:

»Sinko! Ti nisu za moj hram, za Tebe su još vrata mojega grada zatvorena. — Gledaj, tamo su gore, koje si ostavio. Gledaj, tamo su Tvoja bijela stada ovčica. Pođi tamo i tamo živi. Istina, u Tvojem hramu nema zlata, ali vjeruj, ljepši je od svih hramova, i čišći od najčišćeg bisera.«

Sanjar je pošao dalje. Pošao je svojim poljanama, svojim gorama i svojemu stadu. Sve je bilo isto, samo nije bilo njegove pjesme. I kad je umoran usnuo na pećini, došla je mala vila Daljina i dala mu novu frulu, čista glasa i punu novih pjesama, u kojima nije bilo nade, ni čežnje, samo veliki mir, veliko spoznanje i velika istina. Poljubila ga je i tiho mu rekla:

»Sinko, znala sam, da si samo Čovjek, i da ćeš kao i svaki od mene otići. Sestra moja »Smrt« te vratila meni, dok ne pripravi za Tebe dostojno mjesto.«

Uto se probudi pastir. Nije vidio vile, samo lijepu novu frulu, plave daljine i bijele oblake. I opet je počeo svirati, i opet se orila njegova pjesma. Ali sunce, kad god se diglo, uvijek je našlo Sanjara gdje spava, jer je odonda, otkad se vratio gorama svojim, pjevao samo noću.

Sanjar je pjevao uz ovčice nove melodije i slao daljini pjesmu velikog spoznanja, velikog mira. i velike istine i pjevajući on je čekao, dok u »trećem hramu« bude prazno za njega mjesto.

Hrizantema Selska.

NOĆ

Svojim crnim krilima ogrlila je zemlju, pomno pazeći, da je ni jedan tračak sunca ne poljubi. Svuda vlada mir i tama. Tek vršak Velebita još je malo očuvao svoj zlatni sjaj i sjećao kraljicu noći na njenog premca — sunce. Naskoro se tamno i mrko nebo osulo zlatnim zvijezdama, a crna je avet s ponosom promatrala svoje kraljevstvo i pitala: »Je li igda itko vidio što ljepše od te čarobne i zvjezdane ljetne noći na moru?« Sve je ostajalo mirno. Nigdje ni glaska. I šuštanje lišća bilo je tiše i sitni valići tiše su igrali svoju veselu igru.

Napokon se sjajna Večernjica povela za svojim drugaricama. Uzdigla se na najviše mjesto i ogledala u crnom moru. Vidjevši, da se jedino njena zlatna povlaka takla površine i pozlatila je, zatreperila je još više od sreće i nije mogla, da se dosta ne ogleda svoje čarobne ljepote.

»Tko to smeta noćni mir i narušava glatku površinu morsku?« zabrinuto je pitala kraljica i nemilo udarala crnim krilima. I sitne su zvijezde uzdrhtale i lišće je zašuštjelo i valići su brže poigrali svoju igru. Kad li se na sjajnoj povlaci Večernjice ukaže crna morska neman. Večernjica je bojažljivo strese sa svoje povlake, a ona se oglasi i zaroni duboko u more, da potraži gdje drugdje bolju sreću. Svi se opet umiriše. Niti travka u moru se ne pomače, da ne naruši te svečane noći.

Na obali u maloj niskoj kućici dogorjevala je svijeća. Nigdje se ne vidi nikoga. Ali u tamnom kutu, kuda ne dopiru crvenkasti traci svijeće, sjedi mladić. Trgnuvši se iz svojih sanjarija digne se, utrne svijeću i polagano otvori vrata. Ćutio je i on u svojoj priprostoj duši neku veličajnost, pa je tiho izišao.

Po crnom moru odmiče se čamac i nosi sa sobom lak teret — dušu, koja ljubi. Čamac siječe vodu i ostavlja za sobom crveni trak. Bojažljive ribice, koje su također prisustvovale toj svečanoj noći, uronile su dublje u vodu.

Noć gubi svoju veličajnost. Što je? Ta to se vraća sunce, sve gubi tamnu boju, mističnosti nestaje. Zvijezde gasnu. Na istoku pojavlja se sunce. Svježe, kao da je iz mora izronilo.

Božena Š., VI. raz.

UZ KAMIN

Noć. — Tiho se miču sjene, i sjaju, i blješću se dvorovi naši prekriti snijegom. Zima se okolo smiješeći šeta i pritište noć na svoju grud. Pucaju strehe. Vjetrovi huje i prose milost njenu.

A mi? Mi motrimo plamičke starog upaljenog panja i sjenu štatua. Duše su naše kao umorni starci.

Zašto je mladost? — pitamo jedan drugoga. Mladost je naša skrivena u nama, jer ju progoni bol. Naša su lica blijeda, a naše su oči bez suza. Duše su naše skučene, ali i duboke. Nikoga nema, tko bi rekao: »Smirite se!« Nikoga nema, tko bi rekao: »Žalim vas!«

O, plamičci, plešite dalje, u Vama je život naš. Stvorite plamičci ognjeno more, veliko i sjajno ko kruna kraljice zimske. Prekrite dvorove naše i mladost ubite našu.

Čemu, čemu da zovem Vas?! Ta vidim, da i vi ste već mrtvi, još žar je ostao i pepeo panja.

Plamičci i čovjek su slični vama. On je kao i vi. Liže život i po njemu se penje, dok stvori ognjeno more, a onda umire lagano, dok ne postane pepeo!

Plamičci, u vama je život naš!

Dragi, mladost je naša skučena, a duše su naše slične starcima!

Čuj, zima se vani smije, i zove vjetrove.

Kamin je prekrio mrak!

Hrizantema Selska.

IMPROVIZACIJA

Često u kasno magleno veče
Prebirem tipke starog klavira,
Kad' slomljen tražim pokoja, mira
Umornoj duši.

U tami tipke tiho prebirem
I tražim samo najmekše molove,
Ul'jevam u njih sve svoje bolove
Čežnje i želje.

Ul'jevam patnje i razočaranja,
Svoga života sanje i nadanja,
I skladam pjesmu vječnoga stradanja
U magleno veče.

I tad bih htio, da netko dođe,
Da čuje ove pjesme sumorne,
Da sklopi moje oči umorne
Od vječnoga bdjenja.

Al soba je pusta i nikoga nema
— — Drhtavi zvuci plaču sve tiše,
A jedna teška kapljica kiše
Bije o okno — — —

Mitrovica. **Vladislav Kušan.**

ZIMSKE VEČERI

U mračnome sjenu, što obalom pada,
Svjetluca se inje kroz snježne grane,
Zvijezde trepteć bdiju povrh moga grada,
Po nekoja zgasne i daleko pane — — —

Pod teretom snijega žbunovi se lome,
Vani vjetar huji i granama treska,
A mrazovo cv'ječe na prozoru mome
Kao od dragulja sjaji se i bljeska...

U zanosu nekom... ko da vidim sada:
Uz obalu r'jeke vrbe dok su cvale,
I u polju dok se pasla janjad mlada
A u bijelom cvatu voćke mirisale...

Oh kako ja volim to proljeće bijelo!
U njem vazda nađem neke čari nove,
S mirisom njegovim srce mi se cijelo
Ispunja i zimi tople sanja snove.

Stog su meni dragi ti drumovi snježni
I pahuljke bijele, kad ih vjetar nosi;
S nasladom se sjećam — sa njedara nježni'
Proljet kako rasu behar mi po kosi....

Katica Agić, Sarajevo.

LUDI IVO

Ludi je Ivo bio kao stvoren za zabavu raspojasane mladeži. Bilo mu je osamnaest godina, ali je izgledao kao trinaestgodišnje dijete. Kad se vukao kući od piljarke ili od trgovca, kamo ga je majka slala — dalje od piljarke ili od trgovca nije se nikad usudio — skakutali su oko njega dječaci i vikali »Jona! lud! Jona!« On je koracao polako dalje, kao da to nije ni primijetio, uzdišući teško i iz dubine, a katkada se čak spotaknuo, kao da tanke noge ne mogu nositi ono slabo tijelo. Kad su mu zakrčili put i počeli ga naguravati, okrenuo se k njima svojim nepomičnim voštanim licem, a iz oka gledalo je plašljivo pitanje. Časak je stajao tako nijemo i nepomično, a onda naglo zadrhtao, kao da ga je smrt dotaknula, i nastojao im se ukloniti desno ili lijevo. »Ivo, Ivo!« vikali su svojim uličnim žargonom, kad su opazili njegovo drhtanje. Nikad se nije branio.

Kad bi došao kući, predao bi, što bi donio, i onda bi tiho sio kraj peći.

»Dođi k meni, Ivice; uzmi stolicu i sjedni k meni«, govorila mu za godinu starija sestra, vitka, plavokosa djevojka, i odlagala švelo.

Polako je dovukao stolicu k njezinima nogama. Ona je položila njegovu bolesnu glavu u svoje krilo. On je jecao, da mu se sve srce stezalo, ona ga je gladila i mazila suspreżući vlastite suze.

»Je li, da nisam lud?« šaptao je napokon tjeskobno. Slabi mu je glas drhtao.

»Pa znaš, da nisi! Ti imaš razum, Ivice, pusti ih, neka govore.«

»I ti me voliš, je li, i ja nisam nikakav luđak!« I po licu luđakovu razlio se blaženi smiješak.

»Sad uzmi gusle i sviraj!«

»Ali ja ne ću opet slušati njegovo cvilenje! Neka svira naveče na krovu, ako hoće«, grmjela je obično mati. Ivo je ostao tiho sjedjeti i gledao je samo sestru slijedeći pozorno i najmanji njezin pokret.

Majka i brat nijesu ga ljubili, imao je dakle samo sestru, i k njoj je prionuo svom snagom svojega slaboga duha. Ali u susjedstvu su o njem govorili, da ludi Ivo ima dar Božji. Kako on na gusle svira, tako ne svira nitko, a ipak nije imao nikad učitelja. Samo što ne svira nikada nikakovih »komada«, i što je njegova svirka upravo tako čudno žalosna, tako luđačka kao on.

Ivo je stanovao u istoj kući, u kojoj sam ja proživio svoje djetinjstvo. Poznavao me i kimao nasmješljivo glavom, kad smo se sreli. Mogu reći, da unatoč tadanjoj dječačkoj raspojasanosti nisam Ivu ni najmanje uvrijedio. Njegovo voštano lice imalo je za mene nešto svetačko. Mladenačka fantazija opazila je nevjerojatnu sličnost s mrtvim voštenim požutjelim i prozirnim licima, kakova sam viđao u pretincima crkvenih oltara.

Bilo je u subotu. Kasna ljetna večer zagrtala je sve svojim bogatim odijelom. Nebo je bilo modro i tamno kao lazur, ovdje ondje iskrile se po njemu srebrne zvijezde kao misli blaženoga, a među njima plovio je veliki sjajni mjesec, razlijevajući svoju svjetlost po vodama i bregovima, pozlaćujući niske kolibe i ponosno uzdignute palače. Vreva, koja obično vlada po kućama u nedjelju poslije podne, polako se utišala. Ženskadija, koja je prije oživljavala dvorište i iza posla još dobar časak među sobom raspravljala na stubama i hodnicima, već se razišla po stanovima.

Samo na jednom balkonu trećega kata u važnomu razgovoru sjedilo je dvoje mladih ljudi, djevojka i mlad čovjek. Bili su to zaručnici, sutradan imala je biti njihova svadba. Nevjesta je bila lijepa Marica, sestra ludoga Ive, a mladoženja mlad, ali po pripovijedanju veoma spreman strojovođa u solidnoj Smihovoj tvornici. Trebao je sada poći na unosnije mjesto nekamo u vanjske tvornice, dakle se trebalo požuriti sa ženidbom.

Sjedjeli su tu već dugo. Dok je po kući vladala buka, zaručnici su samo šaputali, kao da bi se htjeli zaštititi od vanjskoga svijeta i ograničiti se jedino na sebe. Sada, kad se sve stišalo, govorili su glasnije, kao da bi htjeli tihu velebnu noć imati za svjedoka svoga blaženstva, svojih obećanja i planova. Bit će to drhtavo blaženstvo, kakovo osjećaju sretni zaljubljenici uoči svoga vječnoga veza.

Samo jedan čovjek blizu zaljubljenika izražavao je svoje osjećaje glasnije, nego oni sami, ali ih nije smetao. A osjećaji, koje je izražavao, nisu bili kao zlato sjajni, jasni, bili su to samo elegični uzdasi, nježni tonovi, koji su se razlijevali u žalosnu, fantastičnu pjesmu. Tu je pjesmu pjevao ludi Ivo, drukčije njem, ali u tonovima razgovoran. Dakako da je nisu zapjevala njegova slaba prsa, drugi govor imao je Ivo, da izrazi svoje sanjarske osjećaje, i čovjek ih lako razumio, kad su njegovi blijedi prsti jače ili slabije pritiskali drhtavu strunu, kad je njegovo gudalo sad snažno, sad opet sumorno vabilo zvukove, koji su se razlijegali. Ludi je Ivo imao dar Božji!

S govorom zaljubljenika odzvanjala je čeznutljiva Ivina pjesma i nije ih smetala. Bili su sami sobom odviše zaokupljeni, a već se i privikli na njegovu tužnu svirku, — čovjek se konačno privikne na sve, hladan je, kad stenju oni, koji umiru.

Samoga Ivu nisu ni vidjeli, jer je svirao na uzvisini nad njima.

Kuća, u kojoj smo stanovali, bila je starinska, ružno sagrađena. Imala je sedlast krov, koji je prema ulici i prema dvoru činio po dva zabata. Ivo, koji nije smio svirati u sobi, ulazio bi u žlijeb između obih zabata uvijek za lijepa vremena sa svojim guslama, a tamo je sjedio i dana.

Sjedio je tamo već od časa, kad je došao sestrin mladoženja, i kao da ne zna za umor, svirao je beskonačno dugu pjesmu, po elegičkom osnovu neprestano jednaku, a ipak po izrazu neprestano različitu. Umjetničke skladbe nijesu dakako njegove svirke bile.

Prestao je naglo usred nedovršena tona, kao da su mu strune zatajile. Ruke su mu pale sa gusala, samo njegovo suho lice, koje je neprestano gledalo prema mjesecu, ostalo je nepomično i kao okamenjeno. Dugo je tamo sjedio. Napokon je počeo polagano ustajati. Oprezno je odložio gusle i gudalo i tiho koracao prema rubu krova, kao da se bojao vlastitoga koraka.

Laki oblačić preletio je preko oblaka.

Dolje se govorilo poluglasno upravo o njemu.

»Ali danas mi se čini, da je Ivica neobično žalostan! Nije li možda jače bolestan?« pitao je strojovođa.

Ivo je polako kimao glavom.

»Uvijek je žalostan, jadnik, osobito ovo nekoliko dana,« odgovori Marica. »Neprestano me pita, hoću li uistinu od njega otići. Zar ne, uzet ćemo ga k sebi?«

»Odmah iz početka to ne će ići, poslije ćeš možda otići po njega.«

Marica ga zagrli.

Ivo je polako uzmaknuo, uspravio se i oprezno kao prije koracao prema svojemu mjestu Opet je tamo sio, podbočio rukama lice i gledao u mjesec. Na lice su mu kanule velike suze, ali nije zajecao. Usta se polako otvorila, i šaptao je potišteno: »Znao sam ja to, da mene nema tako rado kao njega«.

Dugo je sjedio tako, veoma dugo, a suza se ronila za suzom. Činilo se, kao da mu se vrat steže od bola, strgnuo je s njega odijelo i brisao lice.

Napokon je naglo ustao i iščeznuo u tavanskom otvoru. Gusle i gudalo ostavio je na krovu.

*

Ivo je često prospavao noći u postrešju, tražili su ga istom drugog dana, kad se već Marica počela oblačiti. Našli su ga u postrešju obješena na vlastitom odijelu.

Maričina svadba bila je nekoliko mjeseci kasnije.

Češki napisao **Jan Neruda.**

Preveo F. Crnek.

MEĐU HANGĆAOSKIM STARINAMA

Izlet u okolicu svetoga jezera Si-wu.

(Svršetak.)

Na zidu pred samim ulazom u hram ima natpis, koji veli, da je ovo mjesto udaljeno jednu stopu od neba, čim se hoće izraziti svetost mjesta.

Prva ulazna dvorana zove se »Hram kraljeva Neba«. U sredini nasuprot ulaza stoji na oltaru brončana statua sva pozlaćena. — »Smiješeći se Buddha«. Njega uvijek prikazuju kao debeljaka s golim trbuhom, što se sigurno kosi s našim shvaćanjem svetinje i našom predodžbom o Buddhi. Dakle s obadvije strane stoje nadnaravno veliki šareni kipovi, koji svojim iscerenim licima, strahovitim očima i golim pupkovima vrlo malo podsjećaju na svece u našem smislu. Poput tirolskih »Heiligenfabrikanata« i Kinezi su ove svoje svece isfarbali u svim mogućim bojama. I da im izgled bude što impozantniji, čak su im prilijepili i kosu, obrve, brkove i brade od pravih ljudskih vlasi. Odjeća im je ukrašena dragim kamenjem (sigurno krivim).

S desne strane prvo božanstvo ima ogroman mač, kojim će da uništi zle duhove. Drugo božanstvo ima neke vrste mandolinu ili tamburu, kojoj je svrha, da glazbom ublaži ljudsko srce. Treće božanstvo ima kišobran, koji kad se digne, odmah udari oluja i kiša, a četvrto božanstvo drži zmijurinu, pomoću koje se upokoravaju zli ljudi i sve zle sile.

Prošavši kroz oveliko ograđeno dvorište dolazimo u glavni hram u pozadini. Kao većinom kineski hramovi, tako je i tu glavni građevni materijal drvo, tek su pomoćni zidovi od kamena. Visina od poda do stropa bit će oko 15 metara. Prozora nema nijednoga, osim ako ćemo računati malene otvore među zadnjim zidom i krovom, tako da svijetlo uglavnom ulazu samo kroz vrata. U hramu su 3 glavna oltara i na svima susrećemo poznate već figure. Osim toga ima nekoliko stalaka, s kojih vire neki šiljci, na koje vjernici nabadaju zapaljene svijeće.

U opreci prema građevnoj shemi monoteističkih hramova, tip kineskog hrama je širi nego je dugačak. Zato je udaljenost od ulaza do srednjega oltara razmjerno malena, a znatno je veće prostranstvo u širini.

Sasvim nadesno nalazi se ogromno zvono, a nalijevo golem bubanj. Zvono izgleda otprilike kao naša zvona, samo što je odozdo obrubljeno kao čipka i nije smješteno u zvoniku, nego visi na običnu drvenu stalku. Na njemu ima sijaset raznih natpisa, koji valjda znače kao i na našim zvonima. Bata nema, već se zvoni tako, da fratar potegne neku gladicu, koja visi sa strane na dva užeta, pa udara po zvonu sve onako žmirkajući, s osjećajem. Zvuk je zvona mukao, ali vanredno ugodan.

I bubanj ima lijep glas, premda nije nekako ugođen u istom tonu sa zvonom. Da glazba bude potpuna, ima još svaki svećenik neko drveno klepetalo, išarano svim mogućim bojama, u obliku maloga burenca, koje ili nosi u ruci ili mu s uzice visi na prsima.

Zvono i bubanj spadaju u ceremoniju bogoslužja. Njima se prije svega sazivlju vjernici na molitvu. Najprije se tri puta udara po zvonu, zatim su 3 bolte (odsjeka udaraca) po bubnju pa onda opet 108 udaraca po zvonu. Za to vrijeme svećenici moraju biti na okupu. Za vrijeme se samoga bogoslužja upotrebljava isto tako i zvono i bubanj, ali više bubanj.

U sredini dvorane glavna je figura kip Sakjamunija ili Gotame, osnivača buddhizma. Zdesne je glavna figura Jao Ši, koji je primio svoju moć liječenja od samoga Gotame. Slijeva je A-Mi-To, nebeski odraz Gotame i vladar Zapadnoga Raja Ova tri božanstva se zovu skupnim imenom San Gu Lai — »Trojica« (Trojstvo?).

Dalje nadesno je kip Ćiâ-Se i slijeva u istom razmaku kip A-Nan-a. To su obojica učenici Gotame. U pozadini je te grupe kip božice Milosrđa, koja nam je tu predočena u podobi božice Mora. Nju prizivlju u pomoć, koji polaze na doleko more. Ona ovdje stoji na neke vrste krokodilu (valjda bi imao biti zmaj), koji bi inače uzburkao pećinu i potopio sve i na moru i na kopnu. Nad glavom joj se razilaze gusti, dugi zlatni traci, kakvi se često videvaju na ruskim ikonama Bogorodice.

Nalijevo od božice je Šen-Chai (čitaj posebno c i posebno h!), buddhistički monah, koji je žrtvovao svoj život, da spase božicu, kad je bila u opasnosti. S druge strane božice stoji Kći Zmajskoga Cara, koja je zajedno sa Šen-Chai-om dvorila božicu.

Zdesna i lijeva od glavnoga oltara je 20 »Deva« ili stanovnika Neba, koji pripadaju kasti ratnika i kraljeva, a od kojih su četvorica, »Kraljevi Neba«. u ulaznom hramu. U pozadini hrama nalazi se 12 »Zaštitnika kineskoga Cykla«.

Ovaj glavni hram bio je dovršen u trećoj gidini vladavine mladoga cara Šuan-Thunga.

Sasvim u pozadini ima jedan drveni stalak, nešto preko čovječje visine. Tu se služe zadušnice za pokojnike i šalju im se na drugi svijet odabrana jela (koja po danu tamo stoje, a po noći ih svećenici maknu i pošalju u svoje želuce). Osim toga je tamo postavljena voštena figura, sasvim obučena kao živo čeljade, muškarac ili ženska, već prema tomu, kakog je spola bio pokojnik.

Nalijevo od glavnog hrama, malo dalje nazad, je Dvorana 500 Lo-Han-ê Gotame. Prije su, vele, tamo pokazivali neki kip, nad kojim je kineski bilo napisano, da je ovo mjesto posjetio Marco Polo, ali, koliko sam mogao saznati, Marco Polo nije nikad bio u tim krajevima.

Još ima u samim hramovima i oko njih raznih kipovâ i grobova, ali ti su već od manje važnosti.

Kako rekoh, građa ovoga hrama, kao i skoro svih drugih, sastoji većim dijelom od drva. Samo su neki zidovi, podovi i podnožja oltara načinjeni od kamena. Krovovi su uvijek pokriveni crijepom, i to svaki pojedini crijep je polovina valjka. Kpovi božanstva u unutrašnjosti hramova također su

većinom drveni. Ti su kipovi ogromne veličine, po 6-8 i više m visoki. Sve su im forme, kao grudi, ruke, mišice itd. nadnaravne. Kako sam već prije rekao, oni su uvijek bojadisani vrlo jarkim bojama, koje Kinezi uopće vole.

Osim toga znamenitoga samostana ima nedaleko — po par sati hoda — još nekoliko samosta-

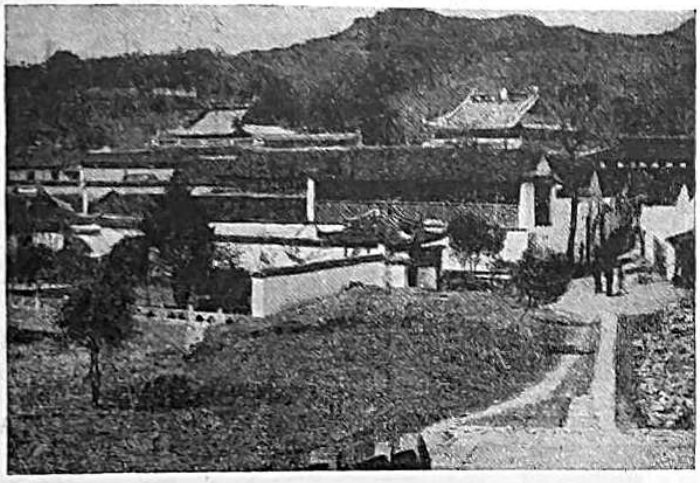

GORNJI SAMOSTAN INDIJSKI.

na, koji su doduše manji, ali su svojim rasporedom prostorija vrlo slični gore opisanomu. Ima ipak jedan na samom vršku gore, visoko kojih 7000 stopa, koji se u neku ruku razlikuje od njega. To je Gornji samostan indijski (Šang Thien Ču), sagrađen pred skoro 1000 godina. Razlika među ovim i posljednjim samostanom je u tome, što ovdje kao glavna figura u hramovima istupa božica Milosrđa u raznim formama.

Najprije prolazimo kroz prvi ulazni hram, gdje opet susrećemo svoje stare znance »Četiri nebeska kralja« pa dolazimo kroz dvorište u glavni hram, koji je arhitektonski vrlo lijepo izrađen Unaokolo toga glavnoga hrama obješene su pločice, od kojih neke nose natpise s molitvama zahvalnicama (valjda božici Milosrđa, što im daje kišu), a druge sadržavaju izreke, koje treba da ulijevaju vjeru i ufanje u božicu Milosrđa. Na nekima od njih veli se slijedeće: »Buddha vidi srca ljudi«, »Svijetlo Milosrđa sja svagdje«, »Gdje je molitva, tamo je i odgovor«, »Duh vlada nad 10.000 krajeva«.

U sredini hrama nasuprot ulazu nalazi se u bjelinu odjevena božica Milosrđa, a straga (t. j. na stražnoj strani toga, što bismo mogli nazvati oltarom) opet je isto biće kao božica Mora. Nadesno i nalijevo su 24 »Stanovnikâ neba« ili »Deve« i s njima 18 Lo-Han-â (učenikâ Gotame). U drugom hramu opet je božica Milosrđa u 24 pojave, a za ovima i opet ista božica s običnim zlatnim tracima nad glavom. U trećem hramu predstavljena je božica Milosrđa kao »Darovatelj djece« i s lijeva otraga na šarenoj ogromnoj umjetno načinjenoj bas-reliefnoj stijeni s oblacima i morskim valovima vidi se cijelo čudo svakovrsne djece, kakvu ona daruje.

Lijevo i desno i u sredini toga hrama su Buddhe od 60 Cyklâ, po jednomu »komadu« za svaku godinu. Tu Kinezi nešto razgledavaju, izabiru si Buddhe prema datumu rođenja i vračaju, valjda budućnost. Gornji dio ovoga hrama se zove »Dvorana Velike Samilosti«, a ima u sredini božicu Milosrđa sa 1000 rukû (ja ih nisam doduše brojio, ali tako kažu), a unaokolo nje je 24 njezinih pojava. Na drugom kraju dvorane najdalje od stubâ stoji bog Svilogojstva, koji u jednom paru ruku drži čahure svilene bube, a u drugom paru ruku sunce i mjesec. Bliže k stubama opet je božica Milosrđa, ovajput kao »Izlječitelj očiju« (to sigurno misle trahom, koji je među prostim pukom prilično raširen).

Još ima jedna znamenitost ovog samostana, četverosrhi bambu, koji raste u njegovu gaju.

Da ne gomilam previše, spomenut ću samo još nekoliko važnijih znamenitosti, koje se nalaze na južnoj strani jezera Ši-Wu.

»Samostan čiste samilosti« (Čin Czhu Szu) sagrađen je oko 1000. pr. Kr. Izgleda kao svi drugi samostani, samo nije tako bogat. Od kipova ima Gotamu, Čia-Se i A-Nan-a. Sa stražnje strane ima kameni kip ženske, koji bi imao biti božica Milosrđa, ali joj nije sličan.

»Pagoda grom — pećine« (Lei Feng Thä). To je danas mahovinom obrasla ruševina, ali je nekada morala biti veličanstvena pagoda.

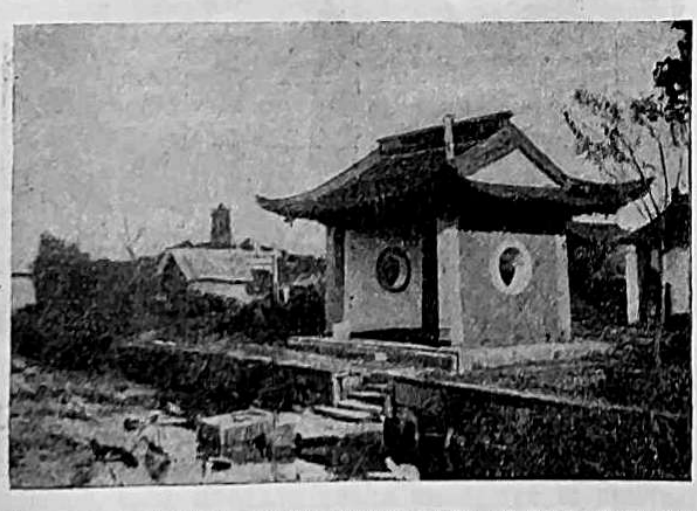

DIO »SAMOSTANA ČISTE SAMILOSTI« U POZADINI SE VIDI »PAGODA GRAM-PEĆINA«.

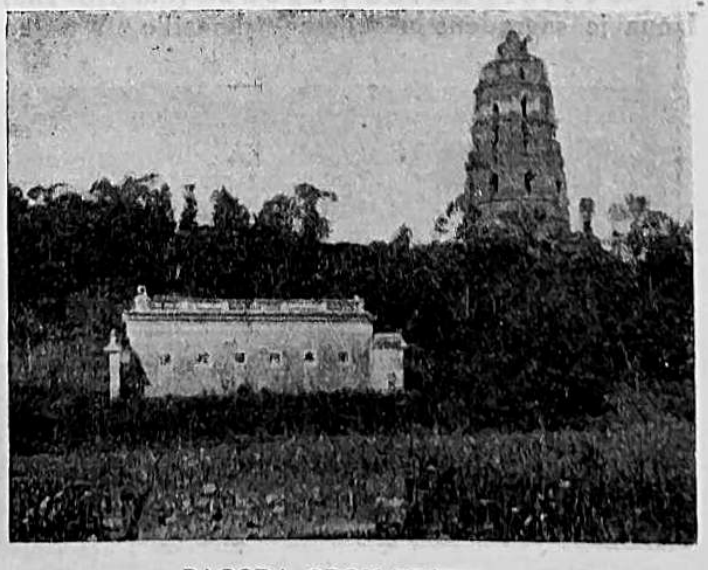

PAGODA GROM-PEĆINA.

Visoka je barem kojih 40 m, a promjer podnožja bit će joj oko 6 m. Oko postanka ove pagode veže se cio niz legenda, u kojima je dakako glavno lice Zmaj, pa ukleta princeza ili nevjerna kraljica. Svakako je utvrđeno, da je sagrađena ta pagoda pred više od 950 godina.

»Samostan lika Buddhina« (Fa Siang Szu) Sagrađen je pred skoro 1000 godina po jednomu kralju iz dinastije Wu-Jue. U ono vrijeme živio je svećenik po imenu Fa Ćen, koji je mnogo hodočastio. Kad je umro, osušiše ga i namažaše lakom. Ako me ovi svećenici nisu prevarili i ako je istina, što je napisano na spomen-ploči, onda sam tu vidio pravu pravcatu kinesku mumiju, staru gotovo 1000 godina.

»ŠPILJA JUTARNJE MAGLE I VEČERNJEG RUJA«.

»Špilja jutarnje magle i večernjeg ruja« (Jen Šia Tung) nađena je i učinjena svetim mjestom također u vrijeme kraljeva iz dinastije Wu-Jue. Dabome o postanku te pećine ima raznih legenda. U njoj ima uklesanih u pećinu kipova, među njima 18 Lohanâ.

Najudaljenija je od sviju građevnih starina oko jezera Ši-Wu.

»Šesterokatna pagoda« (Liu Ho Tha) I ona je sagrađena u vrijeme dinastije Wu-Jue

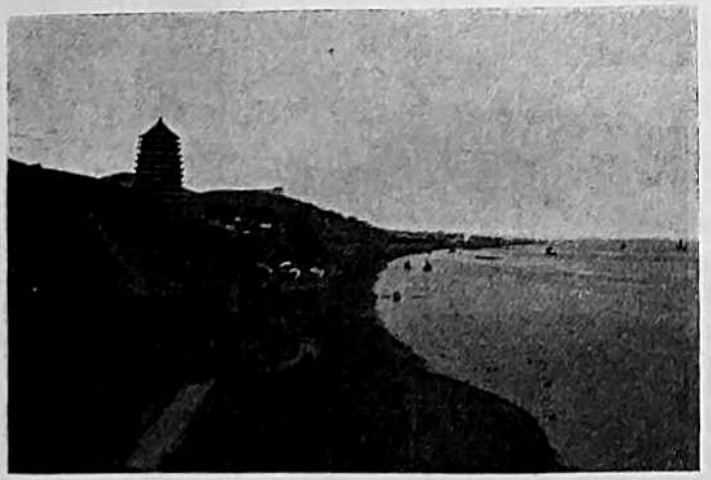

ŠESTEROKATNICA PAGODA BLIZU RIJEKE ČIEN-TANG.

GROB JEDNOGA PJESNIKA BLIZU »HRAMA VELIKOGA BUDDHE«

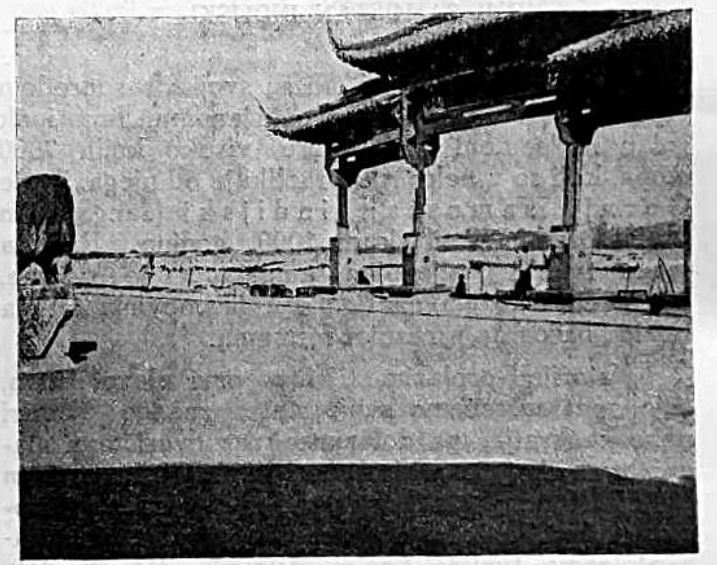

PORTAL I STATUA LAVA PRED ULAZOM U HRAM.

»LAV S JANJETOM« KAMENA STATUA PRED ULAZOM U HRAM.

god. 970. po Kr. S nutarnje strane ima 7, a s vanjske 13 katova. Sada je restaurirana i pripada Hangchow Christian College-u, koji je na njoj uredio zvjezdarnicu.

Osim otih starina ima ih još na otocima u sredini jezera. Donosim im slike bez posebna opisa, jer ne predstavljaju niti osobite starine, niti imaju veliku arhitektonsku vrijednost.

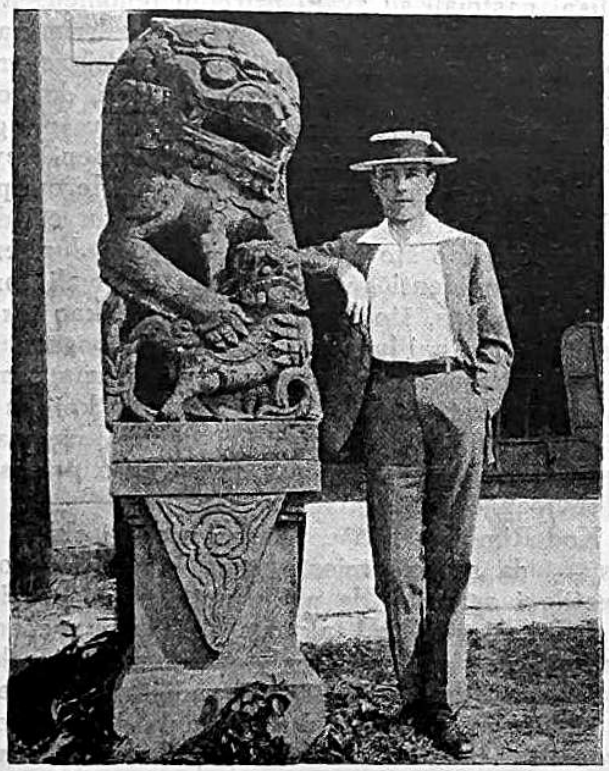

BUDDHISTIČKI MONAH.

OPET U HOTELU.

Stigli smo natrag oko 6 sati, i ja sam umoran skoro sasvim odjeven legao i eto prespavao večeru. Sad je blizu ponoći. Izlazim na balkon. Preda mnom u svoj svojoj čarobnoj ljepoti leži Ši-Wu. Smiješeći se mjesec odrazuje se u njemu kao na fantastičnoj slici, koju upotpunjuju plavkasti obrisi bregova i građevina uz jezero. Eno na drugoj strani stoji kao gigant u srebrnom mjesečevom sjaju »Pagoda grom-pećine« i pripovijeda Noći tajanstvenu i burnu svoju prošlost: pripovijeda joj o svojim žiteljima, koji su se u njoj rodili, živjeli i umrli u toku vijekova; o junačkim djelima, o pjesmama, koje su se pjevale, o nevjernim ženama i o kaznama bogova.

Kakva je divna tiha noć. Ovakva bi valjda imala biti ona čarobna, u pričama opjevana, ivanjska noć. Čak i neumoljivi moskiti kao da su zapanjeni tom ljepotom, pa i oni miruju.

Zvižduk.

Kao da me je iznenada netko kocem udario po glavi. To je zvuk lokomotive tamo na kolodvoru na drugoj strani grada, što mi je pokvario sav užitak i sjetio me, da se od ljepote same ne da živjeti. Možda će me ta ista lokomotiva, što me je sada prenula iz mojega obožavanja prirodne ljepote, sutra odvesti u moje boravište, gdje se sastaju dvije civilizacije, od kojih svaka hoće da bude jača. I ja, jedna neznatna karika u beskrajnom lancu bijele gramzljivosti, sutra ću već opet morati biti gluh na jauk polugolih kuli, što stenju pod teretom, i slijep na nepravde, što se počinjaju tomu narodu, koji od svih ima najstariju kulturu.

Roman Šovary.

MLADENAČKI PESIMIZAM

Kada spomenemo riječ »mladost«, spomenuli smo sve. Spomenuli smo doba zažarenih obraza, uzvitlanih strasti i ponosa; doba životnoga proljeća i cvjetanja svakovrsnih sposobnosti.

I što se dublje u to zamislimo, postaje nam predmet šareniji i ljepši, dok nas ne opoji toplim zadahom zaboravi i mirisom nade, koja se budi.

Ta čega mladosti nedostaje? Ona je puna cvijeća šarena i mirisava, puna poleta i ideala, puna blistavih nada, nestašnosti i sreće!

Pa ipak naći ćemo na duši velikog broja omladine crnu mrlju, koja kao rđa izjeda mlade ljude. To nešto im ne daje mira, pravog zadovoljstva i uživanja mladog života. U više slučajeva ih siše do skrajnosti i ogorčuje im cvjetnu cestu mladosti.

To je pesimizam.

Lukava je to zvijerka, koja se uvuče u još nevino srce i gradi si u njem svoj ugodni ležaj na povoljnom zemljištu. Nema tada više plemenitih osjećajâ, tada iščezava svaka nada; sve to uništava gordi pesimizam, koji se kod omladine u gadnim formama ispoljuje.

Na nekim ga mjestima zamjenjuje sudbina i odanost njoj, pa mladi duh stenje i čami u tom najgrđem ropstvu. On ne shvaća, da mladost može da prevali i brda i doline, da preleti i mora i polja, da prkosi svemu i svačemu, te da se postavi o bok svakoj nemani, koja mu je na putu do ideala.

Mladost treba ideala! Ona mora da neustrašivo kroči k njima. Na tom je putu ne smije nitko zaustaviti, ni očaj, ni sudbina, a ni pesimizam, jer su to samo parasiti, kojima ne bi smjelo biti mjesta u mladoj duši.

Tko teži za plemenitošću i idealima, mora da se kani pesimizma!

Mladost, u kojoj sve ključa; mladost, u čijim srcima nova krv kola; mladost s neistrošenom energijom, neka pokaže, da je njena duša kao tvrđava na gori, koja odolijeva vjetru i olujama. Neka pokaže, da znade cijeniti sebe, a kao takva mora da izbaci sa sebe i da zgazi svaki trag pesimizmu i očaju, jer će oni od njezina poleta učiniti pospanost i mrtvilo.

Iuventuti — iuventus!

M. R.

O PRAZNOVJERJU

Postaviti definiciju, što je praznovjerje, malo je poteška stvar. Kad bismo se stavili na čisto stanovište zdravoga razuma, onda bi ta definicija morala glasiti: praznovjerje je sve ono, u što čovjek naprečac vjeruje, a ne može svojim razumom da dokuči. Ovo se nipošto ne proteže i na vjeru, jer vjera je stvar osjećaja, a ne razuma. Zato su skolastici, kojih je djelovanje najjače cvalo u 13. stoljeću, morali konačno posve kapitulirati. Oni su naime razumom htjeli ono dokučiti i protumačiti, što mi sićušni i jadni ljudi osjećamo u svojim srcima, kad pomislimo na vječnost i beskrajnost svijeta. Taj osjećaj zovemo vjerom, i ne možemo ga obuhvatiti razumom niti možemo protumačiti, otkuda dolazi. Tu prestaje sva filozofija i sve znanje: astronomija, matematika, fizika itd.

Prema tome postavljena definicija o praznovjerju nije tačna, jer ni pojam božanstva čovjek ne može da shvati svojim razumom, pa bio on još takav umnik; život, vječnost i neizmjernost, sve tu to takovi pojmovi, kojih um ljudski do danas još nije mogao dokučiti, kamoli protumačiti, pa ipak on zna i vjeruje, da postoji život i vječnost i neizmjernost; on ih osjeća. Da upotpunimo rečenu definiciju, morali bismo ukratko reći ovako: praznovjerje je obilježje prošlosti, a vjera sadašnjosti. Um je ljudski svojim silnim napretkom, osobito u 19. stoljeću, unio svijetla u mnogi tamni zakutak čovječjega života. Uzmimo samo najobičniji primjer. Nekoć ljudi sebi nijesu mogli protumačiti, što je grmljavina, otkuda grom, što to trese zemljom itd. I dok su nekoć mudraci, da i ne spominjemo priprostog svijeta, sebi u mašti svojoj stvarali najčudesnije pojmove o tim prirodnim fenomenima, danas već i neuk svijet znade, da je grom neka prirodna sila, premda je ne može sebi pravo protumačiti. Danas ni neuk čovjek više ne vjeruje, da usred zemlje stanuju zmajevi i đavli, koji prouzrokuju trešnju zemlje, kako su to nekoć vjerovali. Time dakako nije rečeno, da nema još mnogo toga, u što neuk svijet još i danas vjeruje i ne dade se razuvjeriti, premda je zdrav razum već odavna s time obračunao. Tako na primjer neuk svijet još i danas vjeruje u vještice, vukodlake i vragove, koji obilaze svijetom i napastuju mirne i radine ljude.

Iz rečenoga dakle možemo zaključiti, da pod praznovjere pripada sve ono, što um ljudski sebi nekoć nije mogao protumačiti, pa je jednostavno na prečac vjerovao, kako to još i danas čini neuki svijet.

Mi to zovemo praznovjerjem, što je nekoć čovječanstvu zadavalo strah i trepet ili čemu se klanjalo kao najvećoj svetinji.

Gdje su pak granice tomu praznovjerju, nije tako lako reći, a nije ni svrha ovomu razmatranju. Mi ćemo se tek ograničiti na to, da prikažemo, koje su najobičnije vrste praznovjerja, i kakovu ulogu su često igrale bilo u socijalnom bilo u političkom životu. Usput možemo reći, da praznovjerja imade još i danas, osobito među neukim svijetom a nerijtko nailazimo na nj i kod inteligentnih ljudi.

Najsavršenije pojave praznovjerja nalazimo kod starih Grka pa zatim kod Rimljana. Treba i opet naglasiti, da je za te stare narode bilo vjerovanje, što mi danas zovemo praznovjerje. I Grci i Rimljani nastojali su svaki prirodni fenomen, svaku prirodnu pojavu dovesti u svezu s kakvim nadnaravnim bićem, božanstvom, koje te pojave prouzrokuje; oni su personificirali. Budući da sebi nijesu inače znali protumačiti, otkuda na pr. grmljavina, jednostavno rekoše, da to rasrđeni Zevs, koji bi se često znao sa svojom ženom Herom posvaditi, baca strijele. Zato ga i nazivahu erigdupos (bučeći), kao što su i Rimljani svoga Jupitera, koji je inače identičan sa Zevsom, nazivali tonitrualis ili tonans, što ima isto značenje kao i kod Zevsa. Ta dva najslavnija i najmoćnija boga imali su još i mnogo drugih oznaka, već prema tomu, kakovu su ulogu igrali u životu naroda, koji su ih obožavali. Oni su bili zaštitnici svojih naroda i čuvari njihovih prava; njima su se zato prinosile i najsavršenije žrtve.

Kod Rimljana bijaše posebni vjerski običaj — ritus —, da se ono mjesto, gdje bi udario grom, posvetilo i ogradilo, da ničija noga ne bi povrijedila sveto mjesto. Kod takvoga obreda bi svećenik (pontifex) dao pokupiti razbacanu zemlju i zakopati je na istom mjestu s komadićem kremena kao simbolom munje. Budući pak da se kod toga žrtvovala već odrasla ovca (hostia bidens = dvozuba žrtva), to se takvo mjesto zvalo «bidental«.

Tko da nabroji sve bogove, grčke i rimske. Svakako bijahu uz Zevsa odnosno Jupitera najvažniji: kod Grka Poseidon, bog mora, koji svojim trozubom može da uzburka more, ali ga može isto tako i umiriti. Njemu je identičan kod Rimljana Neptun. Treći od tih najglavnijih bogova bio je kod Grka Hades, koji vladaše sa svojom ženom Perzefonom u podzemnom svijetu. Kasnije su i Rimljani preuzeli od Grka to božanstvo i štovali ga pod imenom Pluton sa ženom Prozerpinom.

A gdje su sva ostala božanstva, bogovi i polubogovi! Stari ti narodi, pogotovu Grci, svu su prirodu nadahnuli svojim duhom. Kod njih sve osjeća i trava i drvo pa i kamen. Kod njih je sve živo i napučeno: gajevi, šume i gore; sve diše, veseli se i pjeva. Šumska jeka, žubor potočića, prasak pećine, sve je to život, i sve to dobiva u fantaziji tih doista klasičkih naroda svoje posebne forme i svoja imena. To su nimfe voda (nereide i najade), nimfe bregova (oreade), od kojih je osobito poznata sa svoje ljubavi prema Narcisu šumska jeka »Eho«, zatim nimfe drveća (drijade) i druge.

Kako je pjesnička fantazija grčkoga naroda umjela svu tu za nas danas tako reći mrtvu prirodu oživjeti i dovesti u skladan odnošaj između sebe, neka nam od stotine primjera posluži tragični svršetak Narcisa.

Ehu (jeku), gorsku nimfu zamrzila je božica Hera, žena Zevsova, radi njezine ljepote. Da joj ogorči život, naredila je Hera tako, da Eho nije

mogla nikad prva da progovori, ako bi pak čula drugoga gdje govori, ne bi se mogla uzdržati, a da ne odvrati. To je jeka. Živeći ovako sama po šumama i gorama spazi jednoga dana lovca lijepoga mladića Narcisa i zaljubi se u nj. Ali Narcis se nije obazirao na lijepu Ehu niti je mario za nju. To se nimfi tako nažao dalo, da se od tuge i pečali pretvorila u pećinu, od koje se svačiji glas odbija, dok sama glasa od sebe ne daje.

Ali i Narcis stradava. Loveći gorskom šumom ožedni jako i pođe do potočića, da se napije svježe vode. No kako se bio sagnuo, da pije, opazi u bistroj gorskoj vodi svoj lik. I što ga je više promatrao, to je većma žudio za njim. Tako bijaše lijep. I kad bi segnuo rukama za samim sobom, uznemirio bi vodu i lijepe bi pojave nestalo. Ovako je dugo, dugo sjedio kraj potočića i tužio, dok se napokon ne pretvori u bijeli cvijet; sunovrat ili narcis.

Možemo li sebi zamisliti ljupkiju sliku od ove: onamo pećina, zapravo od tuge za Narcisom okamenjena Eho, ispod koje izvire gorski potočić, a ovamo na obali potočića sunovrat, odnosno tužni i osamljeni Narcis.

Ovakove poezije nije mogao dati nijedan drugi narod osim grčkoga i donekle naroda rimskoga, koji se u glavnom tek povodio za onim. Pravu iskonsku poeziju imali su samo Grci, poeziju originalnu, kao što je sve u njih bilo originalno pa i praznovjerje odnosno vjera.

Predaleko bismo išli, kad bismo htjeli proslijediti u nabrajanju i opisivanju grčkih i rimskih božanstava, zato bi trebala čitava knjiga. Tu su muze, njih devet na broju s Apolonom na čelu, koje goje sve vrste umjetnosti i poezije; tu nenatkriljivi grčki heroji, među kojima Heraklu nema premca nigdje na svijetu; tu poezije, božice srdžbe, i t. d.

Kao što je grčka fantazija znala ružičastim bojama iskititi milinu života, tako je ona umjela da strahotama ispuni podzemni svijet, kojim upravlja Hades.

Bujna mašta južnjačkih Grka nastojala je sebi predstaviti život iza smrti. Grci vjerovahu, da i iza groba imade života, to jest da duše umrlih, pošto su pile iz rijeke Lete vode od zaboravi, započinju novim životom, koji nema sa životom na zemlji ništa zajedničko. Na ulazu u Had nalazi se kao čuvar troglavi Kerber. Njegova je služba neobična, jer on ne čuva podzemni svijet kao pas kuću, da tkogod u nju ne provali, jer Had je tako strašno carstvo, da nitko ni ne pomišlja na to, da u nj provali; u nj ulaze tek duše umrlih, koje ne samo smiju već i moraju ući. Zato Kerber stoji kao ukopan i ne miče se, kad duše ulaze, ali jao si ga duši, koja bi htjela izaći.

Najstrašnije mjesto podzemlja je »tartar«. Ovamo dolaze duše velikih grješnika. Jedan od najpoznatijih je zloglasni Sizif, koji je radi mnogih prevara kod Korinćana bio upravo poslovičan, to jest kad su htjeli koga označiti kao opaka čovjeka, onda su mu govorili: Sizif. Taj Sizif bio je i samomu Zevsu svojim hajdučijama dojadio, pa kad je poslao smrt po njega, Sizif na lukav način sveže smrt, tako da dugo nije mogla obavljati svoga zvanja. Ali napokon i on mora da se dijeli sa životom i dolazi u Tartar, gdje mu bude naredjena kazna, da valja ogromni kamen uz brdo. Ali čim bi uz nadčovječni napor stigao na vrh brda, kamen bi se strelovitom brzinom otkotrljao niz-brdo.

Poznata je i strašna kazna kralja Tantala, koji je svoga vlastitoga sina Pelopsa dao bogovima za ručak. Taj jadni Tantal stoji za kaznu u vodi, žedan i gladan. Kadgod bi se sagnuo, da pije vode, voda bi naglo otekla, a kad bi htio rukom ubrati krasnu jabuku iznad glave, smjesta bi je nestalo.

Kao što je tartar određen za duše grješnika, tako je »elizij«, prekrasan kraj, namijenjen onim sretnicima, koji su za života na zemlji živjeli kreposno. Da pak duše umrlih uopće uzmognu u podzemlje, moraju prijeći preko rijeke Stiksa, koji optiče čitavo podzemlje. Tu se nalazi drevni starac Haron, koji vječno i neumorno prevozi duše. No on taj mučni posao ne čini badava; duša mora prije nego stupi u čamac, platiti jedan obol (novac). Zato su Grci mrtvacu u usta stavljali obol kao pristojbu za prijevoz.

Osobito se pazilo na to, da mrtvac bude dostojno ukopan. Kad bi bilo nemoguće mrtvaca pokopati, kao na primjer u ratu, onda bi drugovi pokojnikovi tek bacili na nj koju grudu zemlje i otišli. Poredi još i danas bacanje zemlje na lijes. Ako su pak imali vremena, onda su vojnici bezuvjetno morali zakopati mrtvace. Koliko su Grci držali do sahranjivanja mrtvaca, pogotovo palih junaka za domovinu, jasno svjedoči smrtna kazna, koju su morali pretrpjeti vojskovođe u peleponeškom ratu kod Arginuza god. 406. prije Krista. Bitka je bila pomorska, pa je trebalo iza bitke pokupiti mrtvace, koji su plivali morskim valovima nošeni. Međutim je nastala bura, a vojskovođe opojeni velikom pobjedom nijesu marili da pričekaju, dok se more umiri, pa da pokupe mrtve junake, već su se žurili u Atenu, da što prije u slavlju uđu u grad. Ali uza sve velike njihove zasluge za domovinu budu osuđeni na smrt. Doista neprispodobiv primjer, kako treba poštivati one, koji su za domovinu stradali.

U normalnim prilikama uredili bi mrtvaca i obukli u bijele haljine te bi ga položili tako, da licem gleda prema izlazu kuće, da ga svatko može još prije ukopa vidjeti. Za svaki slučaj dobio bi mrtvac sa sobom osim spomenutoga već obola još i slatkiša, da umiri Kerbera, ako bi se razbjesnio.

Vrijedno je spomenuti, da su one, koje bi ubio grom, tako zvane svete mrtvace, pokapali na mjestu smrti, ili bi ih pak nerijetko ostavili nezakopane. Izdajice domovine Grci nijesu nikako zakapali.

Rimljani su mrtvace sad zakapali sad opet spaljivali; jedno se zvalo »humatio«, drugo »crematio«. Kosti, koje su nakon pogašene žeravice preostale, pokupili bi rođaci ili prijatelji, stavili ih u zato načinjenu posudu (urna) i zakopali. To se moralo učiniti zato, da duša nezakopana pokojnika ne bi morala uzalud lutati obalom rijeke Stiksa. Tako dugo naime, doklegod tijelo nije bilo

ukopano, nije po vjerovanju Grka i Rimljana mogla duša ući u podzemni svijet.

Stari narodi nijesu doduše tako daleko higijenički mislili pri tom, kad su nerijetko svoje mrtvace spaljivali. Pogreb takav bio je ne samo svečaniji, već je imao i tu dobru stranu, premda Rimljani i Grci nijesu na to pomišljali, da se time predusretalo mnogim bolestima, koje se razvijaju rastvaranjem mrtvaca u zemlji, u prvom redu tifus. U posljednje se vrijeme i u naše doba mnogo o tom govori i nastoji, da se uvedu krematoriji za spaljivanje mrtvaca. U Češkoj ih već imadu. Mnogi se protive spaljivanju mrtvaca iz sujevjerja.

Kako vidimo iz neznatnoga prikaza, stari su narodi svojom bujnom maštom umjeli oživiti sve, što ih je opkoljavalo, pa i ono, čega nijesu mogli ni vidjeti ni osjetiti: svijet pokriven gustom koprenom, svijet tajne i neizvjesnosti.

Da, takovo bijaše vjerovanje, ili kako bismo mi danas rekli, praznovjerje starih Grka i Rimljana. I to vjerovanje njihovo bila je i njihova poezija, i to poezija, kakovom se nijedan drugi stariji pa i mladi narod ne može podičiti. Što više ta poezija, koja je stvorila upravo nenatkriljiva remekdjela, tako zvana klasična djela, oduvijek je djelovala i djelovat će svojim krasnim sadržajem, svojom jasnom dikcijom i savršenom formom na duševni razvoj svih naroda i vijekova, doklegod bude čovječanstva i kulture. I da ti narodi nijesu ništa drugo stvorili doli Ilijade i Odiseje, dostajalo bi, da ih obzirom na njihovu starinu stavimo među najkulturnije.

Međutim i te velebne poezije počelo je nestajati u realnom životu. Počela je padati u zaborav, dok je kršćanstvo nije sasvim potisnulo u pozadinu, da onda opet dođe u doba renesanse do jakog izražaja davši tako temelj onoj umjetnosti, kojoj se i danas sav svijet divi. No premda je svijet grčkih i rimskih bogova potonuo u moru zaboravi, što najveći njemački pjesnik Schiller s toliko osjećaja u svojoj pjesmi »Bogovi Grčke« oplakuje, opet je uspomena na njih ostala i ostat će vječna. Jer što nije palo u dio tolikim božanstvima drugih starih naroda, to je palo u dio grčkim i rimskim bogovima. Najsjajnije zvijezde neizmjernoga i vječnoga svemira nose imena grčkih odnosno rimskih bogova i božica: Neptun, Jupiter, Mars, Venera, Heraklo i bezbroj drugih. I doista sva ta božanstva prestala su živjeti, da tako kažemo, životom zemaljskim — opustjele su gore i bregovi, šume i pećine, rijeke i potoci, mora i valovi — i preselila se u drugi kanda bolji i ljepši svijet, svijet blistavih i sjajnih zvijezda, da budu vječni svjedoci isto tako sjajne kulture narodâ, koji su ih i stvorili. Jer veli Schiller: »Besmrtno u pjesmi čemu živjet valja. — To u životu mora propasti«.

Ali s praznovjerjem grčkim i rimskim nije nestalo i praznovjerja uopće među ljudima. Jedno praznovjerje goni drugo, te se čini, kao da je čovječanstvu suđeno, da vječno nad njih lebdi duh neizvjesnosti, straha i neznanja. Jednoga praznovjerja nestaje, ali zato dolazi drugo, ili bolje da kažemo, praznovjerje ostaje u bitnosti isto, ono tek poprima druge forme, sad blaže i ljepše sad surovije i ružnije. Čini se pak, da su forme praznovjerja u srednjem vijeku bile ne samo najsurovije i najružnije već i najstrašnije.

Rado se govori, kad se nečemu hoće dati osobito loša oznaka, da sjeća na srednji vijek, dok se nigda ne čuje takova poredba sa starim vijekom. To se ne čini možda za to, jer nam je srednji vijek bliži ili jer ga možda bolje poznamo od onoga, već zato, jer je doista tako: srednji je vijek i svojim neznanjem i svojom okrutnošću gori od svih poznatih nam doba i vijekova.

Doista je i u starom vijeku bilo dosta nečovječnosti: ubijalo se u ratovima nemilosrdno i postupalo zvjerski sa zarobljenicima; prikazivale se čovječje žrtve različitim božanstvima, bilo da su ih palili na lomačama ili u usijanim pećima, bilo da su ih bacali u vodu i slično. Ali sve to, pa ni samo divljanje Neronovo protiv kršćana (Neronove baklje) ne mogu se isporediti s užasima, koji su se odigravali u tami srednjega vijeka. Rado i mnogo se spominju zulumi iz vremena turskih invazija, na prvom mjestu muke, kao nabijanje na kolac. Međutim se čini, kao da bismo mi Evropljani tom jakom akcentuacijom turskih zuluma htjeli prikriti ili barem umanjiti vlastitu sramotu. Ovamo su evropejske vlasti bile zaposlene time, da spriječe provale turske bojeći se vjerske netrpeljivosti, dok su onamo u isto vrijeme izmišljale najstrašnije muke za svoje vlastite podanike istovjerce — kršćane.

Sva ta užasna zabluda, koja se osnivaše na pukom praznovjerju, postigla je vrhunac svoj u bestijalnoj egzekuciji, koja je poznata pod imenom inkvizicija.

Inkvizicija (lat. inquisitio) znači ispitivanje, istraživanje, ili kako se obično govori — istraga. Njezina je glavna zadaća bila prisiliti optuženoga na priznanje čina, radi kojega bijaše osumnjičen. Ako nije htio ili mogao priznati, onda bi ga tako dugo mučili, dok nije podlegao, to jest u strašnim mukama umro, ako je pak prznao čin, onda bi ga radi čina samoga, kojega možda i nije počinio, osudili na muke kazne radi. Ovakove muke obično su svršavale smrću, ili ako bi ih preživio, onda je ovakav nesretnik ostao ili kljast ili sulud ili bi pak pao u kakovu neizlječivu bolest, obično sušicu.

Inkvizicija je u prvom redu bila naperena protiv vještica. Čini se, kao da se sve ono praznovjerje starih Grka i Rimljana bilo u svojoj najgrubljoj formi skupilo u jednu suru oblačinu, koja se bila nadvila nad čitavi srednji vijek ne propuštajući niti jednoga tračka sunca razuma. Tako mjesec nije više ljupka božica Selena, koja noću zamjenjuje Heliosa, boga sunca, već je to neko mistično svjetlo, koje noći svjetli sovama, vješticama, čarobnjacima i svakojakim drugim noćnim kreaturama. Pa i sam bog sunca Helios, kojega su Grci tako visoko cijenili, osjećajući veliku važnost njegovu po zemlju i sve što na njoj živi, gubi svoju važnost. Gea nije više blaga i darežljiva božica zemlje, koja obasjana toplim Helijevim zrakama i daje čovjeku ploda svake vrste, već je to prozaična tvrda zemlja, koju treba u znoju lica svoga obrađivati. Šumama i gorama ne odjekuju više

veseli poklici drijada i oreada, jogunasti satiri ne napunjaju više svojim ludorijama i razbibrigama gajeve i lugove. Njih su naslijedili svakakvi zli duhovi, vukodlaci i vještice.

Ne odziva se više tužan glas zaboravljene Ehe, niti više romoni ljupki potočić, niti uzdiše ojađeni lijepi Narcis, već se tu nastanio na užas svakomu prolazniku za čitavi srednji vijek tako karakteristični zmaj. Smrt se više ne prikazuje u obliku žalosna amora s izvrnutom bakljom u ruci kao kod starih Grka, već se pojavljuje u obliku odvratna kostura, pa još i s kosom u ruci, da strah bude što veći. A nad svim tim podivljalim ili da tako kažemo povampirenim svijetom grčkog praznovjerja raskrilio je bio svoja krila đavao ili vrag. I doista kao da je taj najružniji pojam zla, himbe i prijevare potpuno bio zavladao vijekom, koji čovječanstvu, da tako kažemo, nije ništa drugo dao doli neprocjenjivi primjer, kako duboko može čovjek da padne moralno, ako živi nerazumno, to jest ako se mimo razum slijepo podaje osjećaju odnosno instinktu. I doista vrag, taj najružniji ostatak staroga praznovjerja, nije nigda imao tako obilate žetve, kao u srednjem vijeku — vijeku neznanja i sablasti. I on stanuje u podzemlju kao i stari Hades, samo s promijenjenim imenom: Sotona. On upravlja podzemnim svijetom, na čelu čitave vojske vragova i vražića, koje on šalje i na zemlju, da uznemiruju i zavode mirni i neuki svijet. Sve je stajalo pod dojmom straha od tog nebuloznog bića, koje je sačuvalo svoju egzistencu sve do današnjega dana. Naš neuki i dobri svijet još i danas rado govori, kad sebi nešto ne može razumom protumačiti: to nije bez vraga. Ali je »moć« njegova neprispodobivo pala. Znanost, u prvom redu medicina, taj neprocjenjivi plod uma i truda čovječjega, potisnula je »đavla«, odnosno neznanje, tako u pozadinu, ili ga je tako pritisnula o zid, da više ni pisnuti ne može, a kamoli da slavi svoje strahovite orgije uvlačeći se u slaba ljudska tjelesa u obliku različitih bolesti, kao što je ludilo, padavica i slično. Pa ni isti Paracelsus (zapravo Theophrastus Bombastus Paracelsus von Hohenheim iz 16. vijeka), kakogod je bio jedan od najvedrijih umova svoga vremena, zaslužan po kemiju, nije još bio na čistu radi pomenutih bolesti, i uopće što je to bolest. Općenito se mislilo, da bolesti nastaju od zlih duhova, koji se uvuku u čovjeka, pa ga muče. Ludilo pak i padavicu pripisivali su samomu sotoni, kojega je trebalo izgoniti molitvama i svetom vodom. U Zagorju još i danas seljaci zovu padavicu: velika nevolja. Ali otkada je medicina, napogotovo kirurgija pokročila silnim koracima naprijed, ne treba više izgoniti sotone iz »bjesomučnih«, jer ga je medicinska znanost istjerala zauvijek.

Vratimo se k srednjemu vijeku.

Glavna dakle baza ili podloga svemu praznovjerju u srednjem vijeku bijaše veza između đavla i čovjeka. Ta veza mogla je nastati prema tumačenju tadašnjih »stručnjaka« ili hotimice, to jest da se čovjek svojom voljom s vragom ujedinio ili ga je đavo protiv njegove volje zaposio, što je osobito vrijedilo za bolesne. Krivi su bili i jedni i drugi, i oni koji su se s đavlom dobrohotno nagodili, i oni, koje je đavo sebi izabrao bez nagode, budući da je on sebi takove odabirao, u kojih bijaše zatomljena sklonost za sve, što je s grijehom, dakle s đavlom u svezi. I tko je stajao u takvoj vezi s vragom, zvao se čarobnjak, odnosno vještica. A njihov posao: zaklinjanje mrtvih, čaranje, dozivanje vraga i sastajanje s njim na raskršćima o ponoći i drugo — sve to se označivalo crnom magijom ili nekromantijom, što znači prema grčkomu (nekros: mrtvac; manteia: proricanje): proricanje mrtvih; to jest dozivanje ili zaklinjanje mrtvih, da proriču budućnost i tajne. Oznaka »crna magija« nastala je grješkom prema nigromantija, a niger znači crn. Crnoj magiji, u kojoj pomažu zli dusi, stoji nasuprot bijela magija, u kojoj pomažu dobri dusi, kao anđeli i sveci.

Mi danas kanda s neke visine gledamo na te zablude čovječjega duha i čudimo se, kako je to moguće. Ali ako malo pobliže promotrimo okolicu naše sadašnjice, vidjet ćemo, da se ne trebamo ništa čuditi, naprotiv mi bismo se trebali stidjeti, da i današnji svijet, osobito neuki pa i školovani i načitani ljudi u svašta vjeruju. Razumijemo, da je neuk čovjek praznovjeran, ali da imade ljudi, koji se svojim školama kao i općenitim i stručnim znanjem punim pravom ubrajaju među inteligenciju, dakle da i među njima imade često takovih, te se svojim praznovjerjem ne razlikuju od neukih, to je žalosno i za njih i za tolike dobre knjige, koje su pročitali i proučili, a nijesu ništa naučili. Vidi se već iz toga, da je sklonost praznovjerju kod gdjekojih ljudi tako duboko usađena, da je sve znanje ovoga svijeta ne može uništiti.

Komu na primjer nije poznato zaziranje od broja trinaest? Ima ljudi, koji ne će sjesti k stolu, kod kojega već sjedi njih dvanast. Ili kad kome protrči zec preko puta, osobito pak mačka, ne će da proslijedi istim pravcem, već se ili vraća ili kakogod obiđe ono mjesto. To praznovjerje je poznato kod našeg seljaka. Ili na primjer mnogi ljudi ne vole putovati ili započeti kakav važniji posao u petak, pogotovo ako pada još i na trinaesti dan u mjesecu. Ovakva i slična praznovjerja od velike su česti ostaci praznovjerja još iz starih vremena. Tako su već i Rimljani držali lošim znakom, ako bi im kakva četveronožna životinja prešla preko puta. Zvali su oni to: omen ex quadrupedibus (znak od četveronožaca). Ili komu nije poznato promatranje ptičjeg leta. Augur, zato određeni svećenik, izašao bi prije izlaza sunca na određeno mjesto i omotane bi glave promatrao, otkuda će doći ptice. Budući da je bio kod toga okrenut prema jugu, to je znak bio dobar, ako je došao s lijeve ruke, to jest s istoka, a loš znak, ako je došao s desne ruke, to jest sa zapada. Međutim ti auguri nijesu bili baš tako savjesni kod svoga posla; ako bi držali potrebnim, oni bi jednostavno zatajili pravu istinu, to jest što su vidjeli. Osobito pak se varalo sa svetim kokošima. Njih bi promatrao svećenik kokošar (pullarius) prije bitke. Ako su kokoši veselo zobale, onda je to bio dobar znak, i bitka se mogla započeti, inače ne. Međutim, ako je vojskovođa držao, da se bitka svakako mora biti, onda je naložio kokošaru, da dan prije promatranja ne da kokošima jesti. Dakako da su kokoši na dan promatranja pohlepno zobale, što je ohrabrilo vojsku i nerijetko bilo od velike važnosti za ratno raspo-

loženje vojnika. Tko da izbroji sve forme praznovjerja iz onih vremena.

Međutim dokle ta praznovjerja nijesu imala druge svrhe, već da ljudi sami sebe obmanjuju, a da kraj toga drugomu ne škode, još je dobro, ali kad su ona spojena sa zlom namjerom, sa zločinstvom, ubojstvom, otimačinom, onda je to ne jedno od najvećih zala, već upravo najveće zlo, da tako kažemo: najveće prokletstvo, koje je moglo zadesiti neuko čovječanstvo.

Tako su na primjer razbojnici i hajduci vjerovali, da ih nitko ne može ni čuti ni vidjeti u njihovu poslu, ako bi imali uza se prstić maloga djeteta. A da kod mučenja — torture —, kad bi ih uhvatili, ne osjete silne boli i da ne odadu svojih tajna, pili su u vino sasuta praška, koji su i opet dobivali od jadne dječice. Oni bi naime srca ubijene djece sušili, smrvili u prašak i pili. Ovakvih užasnih zločina je upravo bezbroj počinio neki hajduk iz 16. vijeka u Njemačkoj po imenu Busch Peter. Neki kronista veli za njega, da je bio osuđen na smrt na ražnju, to jest da bude živ na ražnju ispečen. Ali uza sve muke nije htio priznati svojih nedjela, te je radije na najgroznijj način poginuo.

Već se iz ovoga primjera vidi, kako je praznovjerje imalo silnu moć, da je razbojnik u svojoj autosugestiji (pod utjecajem silne volje na samoga sebe), kojega su polako nekoliko sati onako izdaleka pekli, bez glasa i jauka sa stisnutim zubima mogao da pretrpi neopisive muke. Kod drugog jednog razbojnika, koji je u Breslavi bio pečen, bila je autosugestija od praznovjerja tako silna, da je na ražnju pred smrt još i razgovarao s onim, koji ga je okretao. Znameniti pak francuski hajduk Louis Mandrin (kojim se i Grillparzer u svojoj drami »Die Ahnfrau« poslužio) nije ni pisnuo, premda su ga usijanim kliještima štipali, tako te je mnogo njegovo razbojstvo ostalo tajnom.

Ovo nas nekoliko primjera uči, koliku moć je imalo praznovjerje. Taj kanibalizam (to jest uživanje čovječjeg mesa u koju svrhu) je međutim znatno stariji. Tito Livije, rimski historičar, pripovijeda, da je znameniti kartaški vojskovođa Hannibal dao svojim vojnicima jesti ljudskog mesa, da budu hrabriji. Katilina, poznati urotnik, kojega je Cicero ovjekovječio u svojem znamenitom govoru, pio je sa svojim drugovima urotnicima čovječje krvi, da ne bi krenuli vjerom.

Takovoga praznovjerja imade međutim još i danas u Indiji, gdje sljedbenici jedne sekte žrtvuju nekomu božanstvu ljudsko meso, a mašću, koju tom prilikom skupe u posude, služe se kod zaklinjanja i čarolija svake vrste.

Praznovjerje često nagoni ljude, koji stoje pod njegovim utjecajem, u fanatizam, to jest u takovo duševno raspoloženje, da su spremni sve učiniti, ubiti, ukrasti, pa i sami sebe, ako ustreba, žrtvovati, da time ili ugode kakvomu božanstvu, ili da pomognu drugima, koji se nalaze u pogibli itd. Tako su se na morskoj pučini za vrijeme oluje nerijetko odigravale čitave tragedije, kad bi ždrijebom izabirali mornari između sebe, tko će dobrovoljno skočiti u more, ili će ga drugovi baciti, u sujevjerju, da će time utišati buru.

Ali što je sve to i toliko još toga prema najokrutnijoj formi praznovjerja, o kojoj smo već gore počeli govoriti, o inkviziciji. Inkvizicija je doduše nastala iz praznovjerja, jer je ona imala u prvom redu da istraži, da li je optuženik ili optuženica u svezi s đavolom. I ako se to moglo »dokazati«, onda su propisi inkvizicije nalagali takove kazne, koje su bile još daleko strašnije od same istrage Međutim su u kompetenciju ili djelokrug inkvizicije pripadali i delikti čisto kriminalne pa i političke naravi. Ta vrsta inkvizicije cvala je osobito za vladavine španjolskoga kralja Filipa II. u 16. vijeku. Međutim taj žig sramote nalazi se po svoj Evropi sve do u 19. vijek.

Kako se poziv inkvizitorskog djelovanja ozbilino shvaćao, vidi se najbolje iz toga, da je u 15. stoljeću nastalo čitavo ogromno djelo pisano na latinskom jeziku, koje su najvećom rigoroznošću sastavila dva teologa: Institor i Sprenger. Najžalosnije pak u tom djelu bile su dvije stavke, od kojih je jedna nalagala, da se onima, koji su jedamput pali pod udar inkvizicije, zauvijek oduzme sav imetak. Jedan dio tog otetog imetka imao se dati onima, koji su inkvizitorskom sudu dojavljivali prekršaje, kojih u najviše slučajeva nije ni bilo. A druga jednako bezbožna stavka bila je ta, da se dojavitelji nijesu smjeli pozvati na odgovornost, pa ni onda, ako nijesu mogli nikakovih dokaza iznijeti za svoje izdajničko djelo. I time se širila jedna od najgnjusnijih socijalnih zaraza u društvu ljudskom, od koje trpi čovječanstvo do današnjega dana, a zove se: denuncijacija (prema latinskoj riječi denuntiatio: obavijest). Ta je riječ upravo u doba inkvizicije dobila svoje žalosno značenje, to jest kad netko zlonamjerno izvješćuje ili dojavljuje tamo, gdje nije bio ni upitan, ili kad netko hotimice iskrivljuje ono, što je čuo ili vidio samo zato, da drugomu škodi, to jest kad netko, vulgarno rečeno, denuncira.

I životinje, ne sve, odlikuju se mnogim karakteristikama, koje nažalost nalazimo i kod ljudi: lisica je lukava, vuk je grabežljiv, zec je plašljiv, lav je hrabar itd., ali denuncijanata među životinjama nema. Za denuncijantstvo potrebno je prije svega nepoštenje, pa onda razum, a životinje nemaju niti razuma niti nepoštenja. Denuncijanstvo je doista kod ljudi jedna karakteristika više.

U čemu se dakle sastojala inkvizicija, najbolje će nam reći samo djelo, što su ga sastavila pomenuta dva teologa, a zove se: »Malleus maleficarum« (čit. maleus malefikarum). Prva riječ znači »čekić ili malj«, a druga »malefica« znači vještica, zapravo ona, koja čini zlo: zlotvorna, bezbožna (male: zlo; facio: činim). Smisao tih riječi znači, da vještice treba kao maljem uništiti. Knjigu ovu mogli bismo nazvati djelom užasne romantike. Sve što se tu kazuje tako je strašno i nevjerojatno, te bi se moglo i smjelo samo u fantaziji zamisliti. Ali nažalost to nije samo romantika kao plod bujne čovječje mašte, već je to prava pravcata zbilja. Stvar je pak to žalosnija, što su je sastavili za ono vrijeme (god. 1489.) dva vrlo učena čovjeka, dva teologa. Ovo se djelo može punim pravom nazvati najbezdušnijim i najbezbožnijim u čitavoj svjetskoj literaturi svih grana i svih struka počevši od naj-

starijih vremena do dana današnjega, a možemo mirno i sigurno reći, doklegod će biti roda ljudskoga na kruglji zemaljskoj.

Da tko bude radi čaranja, odnosno radi veze s dusima ili s đavlom optužen, morali su za to biti sumnjivi znaci, biljezi, zapravo dokazi, što se označivalo latinskom riječi: indicium. Ta »indicia« bila su najrazličitije vrste i naravi: ako je tko bio neobično lijep ili neobično ružan, neobično bistrouman ili neobično glup, ili ako se netko naglo obogatio ili je preko noći osiromašio, ili ako je bio napadno krepostan ili suviše pokvaren, ili je od prirode, od poroda, imao kakvu oznaku kao grbu, sakatu ruku ili nogu, ili je bio razrok itd., itd. — sve je to dostajalo, da ovakav jadnik padne pod udar strašnoga »malja« (malleus-a). Osim toga su se i elementarne nesreće kao tuča, oluja, povodnja, vatra i drugo pripisivale čaranju. Ako se na primjer spremalo nevrijeme, pa je slučajno koja žena, pogotovu starica, protrčala ulicom ili cestom imajući možda još i kakav svežnjić ili kakova bilja ili cvijeća u ruci, onda je sigurno ona jadna bila kriva sudu. Ili ako je kome poginula krava ili se pojavila kakova neobična bolest, tragalo se za vještcom. Nitko nikada i nigdje nije bio siguran od te ludosti, od toga prokletstva.

Međutim možemo još i dandanas naići kod našeg dobrog naroda na ostatke spomenutoga praznovjerja. Još i dandanas po selima, pogotovu u Zagorju seljaci iznose posvećene predmete, slike, crkvene zastave te ih postave oko kuće ili crkve, ili izvrnu pilu sa zupcima ili sjekiru s oštricom udarajući pri tom o crkvena zvona, da odbiju tuču i oluju. Što više to praznovjerje ide tako daleko, da seljaci neobičnom sigurnošću tvrde i nipošto se ne dadu razuvjeriti, da župnik može tuču praviti, ali dakako nigda ne u svojoj, već u susjednoj župi. Mnogi seljaci ne vole, da im tko osobito pohvali konja, kravu, tele ili slično, jer bi to moglo škoditi životinjama, pa i njemu samomu. Zato seljaci nerijetko i takovi, koji seljački stalež drže inferiornim, kad nešto pohvale, udare rukom pošimice po zidu, pokucaju prstom ispod stola, ili se prekrste, ili pak govore: Ne budi uroka! (prema riječi: urećil). — Da se vratimo k inkviziciji.

Prvo pitanje, koje bi stavili na okrivljenika, bilo je, da li vjeruje u vještice. Ako bi odgovorio, da ne vjeruje, onda je bezuvjetno bio kriv sudu, jer je nijekao ono, što je bilo utvrđeno tolikim »dokazima« i paragrafima. Ako bi pak rekao, da vjeruje, e onda se zaključivalo, da će on toga više znati, jer dok vjeruje, bit će da je i uvjeren, pa stvar treba ispitati. Dakle s njim u tamnicu!

Kako su izgledale tamnice, koje su bile takvim nesretnicima namijenjene, jedva bi mogla sebi i najbujnija fantazija prema starim opisima predstaviti. Po Njemačkoj, gdje imadu mnogo smisla i ljubavi za očuvanje starih gradina i kula, možemo još i danas vidjeti ovakovih tamnica. Tako je na primjer dobro sačuvana ona u staroj gradini salcburškoj, u kojoj je mnoga nevina žrtva na najužasniji način stradala. I kod nas u Zagrebu sačuvao se još jedan sličan tornjić kod Kamenitih vrata u gornjem gradu, a bila je takva tamnica i s desne strane na žalost porušenoga Bakačeva tornja pred katedralom na Kaptolu.

Takva tamnica, bolje reći mučilište, nalazila se između debelih (do 2 metra) zidova. Prostor sam bijaše tolik, da se uapšenik jedva mogao kretati, a većkrat niti tako velik, bez prozora, bez svijetla, bez zraka. Bilo je i takovih tamnica, u koje su uapšenike spuštali odozgo kroz otvor. Na taj otvor bi im i jelo davali. Bilo im je naime stalo, da čovjeka što dulje održe na životu, da ga uzmognu što dulje mučiti. Osim toga je takav prostor bio pun smrada, nečisti i gamadi.

Možemo sebi zamisliti, kako je ovakovo stanje jadna čovjeka djelovalo na duševno raspoloženje njegovo ,pogotovo na nejake žene, koje su najviše i progonili radi čaranja i odnošaja s đavlom. Ako nakon više dana ovakove patnje uapsenik ne bi htio priznati ono, radi čega bi ga zatvorili, onda su ga udarili na muke. Tko da ih opiše?! U Berlinu imade znamenita zbirka tih strašnih aparata, koji su tamo velikom pomnjom sačuvani, da budu zauvijek tu kao žig sramote za one, koji su mislili da služe Bogu, dok su doista služili vragu, kojega su kanda u tu strašnu svrhu i izmislili. Aparati ti i instrumenti nalaze se u tako zvanoj pasaži — Passage.

Čovjeku doista pamet staje, kad gleda te najrazličitije naprave, koje su mogli izmisliti samo dokoni i bezbožni ljudi. Tu su točkovi s užetima za razapinjanje, tu kuke pričvršćene za svod, na koje bi vjesali uapšenika bilo za noge bilo za ruke naleđaške svezane; tu su željezne čizme, u koje bi nesretnik morao stupiti bosim nogama, da ih onda zaliju vrućom smolom; tu tako zvana željezna djevica, koja sliči šupljoj mumiji od željeza s oštrim šiljcima iznutra; tu kliješta za čupanje živa mesa i nokata itd.

Bilo je po »malleus-u« strogo zabranjeno isto mučenje ponavljati, ali se moglo slijedeći dan nastaviti. Ovo bismo mogli nazvati ironijom, da nije tako užasno. To je sarkazam! Tako se sarkastički izražavao i ruski car Nikolaj I. (1825.—1855.), prozvan »palkin«, to će reći »batinaš«, kad bi govorio, da u njegovoj državi nema smrtne kazne. I doista je nije bilo. Nitko naime nije bio osuđen na smrt, već samo na šibe, i to prema težini prekršaja. Pa kad je tkogod bio osuđen na tisuću šiba, taj je gore prošao, već da ga je car osudio na smrt, jer smrt mu je bila sigurna, ali uz neopisive muke.

Da inkvizitor bude »siguran«, da je netko doista kriv, morao je na tijelu optuženika potražiti bilo kakav znak — obično madež. Ako kod uboda igle na tom mjestu ne bi procurila krv, onda je to bio siguran znak, da se tu radi o savezu s vragom, ako bi pak procurila krv, onda se to uzimalo kao jasan znak, da sam đavo hoće optuženoga ili optuženicu spasti, pa zato pušta da procuri krv. Dakle svakako je đavo posrijedi, i s »vještcom« treba na muke. Ovo traženje »đavoljeg znaka (stigma diabolicum) nije samo potpuni bankrot zdravog rasuđivanja i logike, već je to i potpun nedostatak onih osjećaja, što ih svaki pa i najpokvareniji čovjek ima prema svemu što je živo, pa makar i prema crvu. I doista je to mogao čovjek, odnosno nečovjek učiniti samo prema čovjeku slabijemu od sebe. Homo homini lupus (Čovjek je čovjeku vuk), govorahu Rimljani.

Ako pretražimo i prevrnemo čitavu grčku i rimsku literaturu, ovakovih strahota ne ćemo nigdje naći. Stari su doduše žrtvovali ljude, žene pa i djecu, ali to je bilo uvjerenje. Žrtvovanju njihovu bila je svrha, da umiri bogove, dakle strah od osvete rasrđenog božanstva gonio ih je da žrtvuju često ono, što im je bilo najmilije. Ali kod inkvizicije nije bilo ni straha ni ljubavi, već je inkvizitora vodila osim bijesa i mržnje još i zloba, a to i jest ono najnedostojnije kod sredovječnog praznovjerja. Gotovo bismo mogli ustvrditi, da se tu i ne radi više o praznovjerju, već o prostom zločinstvu. Koliko li pak tu još imade drugih okrutnosti i strahota. o kojima se ne može niti govoriti, a kamoli pisati!

Kad je dakle inkvizitor pronašao spomenuti »stigma diabolicum« — znak, da je optuženik u savezu s vragom, onda je došao najstrašniji dio istrage: tortura.

Tortura dolazi od latinske riječi »torqueo«, a znači: svijati, pa onda mučiti. Apolo, bog glazbene umjetnosti, imao je osim drugih još i pridjevak »tortor«, jer je satiru Marziji oderao kožu s tijela, da ga kazni radi drzovitosti, što se usudio s njim natjecati u sviranju.

Tortura se u prvom redu sastojala u savijanju i stiskanju prstiju, osobito palaca procijepom. Taj bi se aparat tako jako i tako dugo vijcima stješnjavao, dok ne bi ispod nokata briznula krv. Ako okrivljenik ne bi priznao, da je u savezu s vragom, onda bi mu stavili noge u veći procijep, kojim su se lomile kosti. Ako još uvijek ne bi priznao, onda su slijedile druge, sve to veće i sve to strašnije muke, kako smo ih već gore opisali. Ako bi konačno na taj način istisnuli iz nesretnika »priznanje«, onda su mu dosudili kaznu, koja se i opet sastojala u mukama, a koje su tako dugo trajale, dok čovjek nije podlegao. Konačno su ga spalili na lomači. Često se to spaljivanje tako izvršivalo — ako je čovjek bio još na životu —, da su ga pri tom sasvim polagano pekli. Uopće se nastojalo, da muke što dulje potraju, jer se držalo, da je to dobro za spas duše takvoga nesretnika, pa što više muka prepati na ovom svijetu, to će mu više muka biti oprošteno na drugomu. To je bila doista potpuna ludost.

Tisuće i tisuće nevinih ljudi, ponajviše žena pa i nejake djece pale su žrtvom bjesomučnih inkvizitora. Najstrašnija ovakova zvijer bio je veliki inkvizitor španjolski Torquemada u 15. stoljeću, koji je sam više tisuća vještica i čarobnjaka dao posmicati. Odmah iza ovoga dolazi njemački inkvizitor Remigius iz 16. stoljeća, koji je i perom ovjekovječio svoje užasno zvanje. On je u Lotaringiji dao spaliti preko osam stotina vještica. Osim ovih ima još i sva sila drugih.

Vijekovi su morali proći, prije nego je konačno pobijedio zdrav razum. Teška je to bila borba. Gdjekoji učenjak morao je platiti životom boreći se protiv gluposti i praznovjerja. Tako je Giordano Bruno svoje slobodoumlje morao platiti životom na lomači u Rihu (1600. god.). Komu nije poznata tortura, koju je morao pretrpjeti veliki Galileo Galilei (u 17. stolj.), jer je tvrdio, da se Zemlja okreće oko Sunca, a ne obrnuto? Iza te torture pobolijevao je sve do svoje smrti. Njegove riječi: »E pur si muove!« (Pa ipak se okreće!) postale su upravo poslovične. Tako dugo su ga naime mučili, dok od boli nije opozvao svoju nauku, ali kad se oporavio, šapnuo je: Pa ipak se okreće! A gdje su toliki drugi borioci za slobodu misli, kao što je bio Savonarola, kojega su upravo sto godina prije Giordana Bruna spalili; ili Ivan Hus, koji je jednako svršio na lomači (1415.). Kaže se, da je Hus vidjevši sa lomače, kako se neka starica sa zubljom u ruci žuri, da i ona malo pripali lomaču, uzdahnuo i rekao: »O sancta simplicitas!« Žena je naime mislila, da će to koristiti spasu njezine duše.

Da, mnogo je žrtava stajala ta borba, koja je oslobodila čovječanstvo i ako ne posve od praznovjerja, a ono ipak od strašnih posljedica njegovih. Još i u 18. stoljeću, u Poljskoj pače i u 19., spaljivahu vještice. Tako je posljednja vještica bila spaljena u Njemačkoj polovicom 18. vijeka za vladanja Fridrika Velikoga, koji je prvi od svih vladara dao ukinuti torturu. Svoje slobodoumlje imao je Fridrik da zahvali znamenitomu fracuskomu piscu i filozofu Voltaire-u, koji je duže vrijeme živio na dvoru pruskoga kralja.

I tako je malo pomalo moralo praznovjerje uzmicati pred silnom snagom razuma, koji je na svim poljima znanosti kročio doduše polagano ali sigurno i neustrašivo. Njemu i samo njemu, odnosno onima, koji su ne prezajući ni pred kakvom silom slušali i slijedili glas razuma svoga, imamo da zahvalimo, da se sva ta ludost sredovječnog praznovjerja uz neke neznatne ostatke rasplinula u ništa. Razumu imademo zahvaliti, da je dobro pobijedilo zlo, da su one strojeve, kojima su bila napunjena nebrojena inkvizitorska mučilišta, zamijenili drugi aparati i instrumenti, koji već preko stotinu godina počevši onamo od Watta grade novi svijet i novi život rušeći sve ono, što je u svezi s vragom, odnosno s ludošću .Tu je parni stroj, koji strelovitom brzinom leti preko nepreglednih ravnica, juri kroz prorovane silne gore, poput kakve igračke prelazi bujice i rijeke. Tu je ogromna gusta mreža od telegrafskih i telefonskih žica, koje su čitavu površinu kruglje zemaljske tako ispreplele, da u isti čas možemo saznati, što se zbiva u najudaljenijim mjestima i krajevima. Tamo gdje su nekoć dokoni i bezglavi inkvizitori spaljivali vještice, danas stoje tvornice i radione, pune radina svijeta. Moderni Dedal (prema jednoj grčkoj priči izumio krila za sebe i sina si Ikara, koji je pao u more) ne boji se više poletjeti na jakim krilima nebu pod oblake. A tko da nabroji sve aparate i instrumente, kojima je um čovječji tako reći osvojio i zemlju i vodu i zrak, svladao brzinom i vrijeme i prostor!

Da, nestalo je najgrubljega praznovjerja, i mi danas sa začuđenjem gledamo natrag na ona nesretna vremena i ponosimo se ogromnim napretkom uma ljudskoga. Tako mi danas! A kako će naši potomci za tisuću godina gledati na nas i na mnogo još praznovjerje našega vremena?

Viktor Kralj.

LISTAK

EPITAFIA NAPOLEONOVA.

»Pokolenja djela sude, što je čije, daju svima... pjeva Njegoš. Ta istina postoji već odavna, a dokaz nam je historija. Jer nitko ne može da djelo pohvali ili pokudi, dok mu ne vidi posljedice. Pogotovo to vrijedi kod velikih junaka, heroja, koji povuku za sobom čitavo stoljeće. Tome bi odgovarala i ona Ovidijeva: accipe posteritas. Jedan je od najslavnijih heroja svakako Napoleon. Zato ću prikazati mnijenja nekojih kulturnih prvaka svijeta o njemu. Počnimo najprije s Francuzom, slavnim Victorom Hugom.

Victor je bio sin generala Napoleonova, ali je na njega više utjecala majka, koja je pristajala uz staru dinastiju, koja je mrzila revoluciju i Napoleona. U svojim prvijencima udara na Napoleona i poslije bitke. Kod Waterloa pjeva: »Držći! evo časa, kad će sudbina tvoju mrsku slavu skršiti.. Pa, kad si narodnom krvi htio da spaseš tvoju propast, mi smo jedini ronili suze sa tvoga pada.Oj polje waterlovsko. Oj nezaboravljeni boju! Ti si za nas dan sreće i jada!...!« Ali onda je Hugo bio još mlad i preslab, da shvati, što je bio Napoleon Francuskoj. G. 1827. promijeni se njegov nazor o Napoleonu, što nam dokazuje oda vendonskom stupu. Te je godine bio na zabavi u jednom poslanstvu i vidio, kako se vrijeđa njegova domovina, koja je bila nemoćna. I od tada češće slavi Napoleona, ali se njegov zanos ne diže do obožavanja njega i njegove porodice, jer je kasnije oštro udario na Napoleona III., koji ga je ucijenio s 25.000 franaka.

Jedan od najbezobzirnijih i žučljivih protivnika bio je Englez Byron,koji mu je posvetio čitav niz oda. Naziva Napoleona Timarom, razbojnikom, opisuje ga kao krvoloka, koji je po svem svijetu posijao kosti Francuza i drugih naroda, težeći za onom: aut Caesar, aut nihil! Ali o tome je već bilo govora u lanjskoj Omladini. Vrjednije je promotriti kult Napoleonov u jednoj zemlji, koju je on baš uništio i rascijepao sasvim — u Njemačkoj. Prvi nam je tu Goethe. Poslije bitke kod Jene sastao se Goethe s Napoleonom u Erfurtu i razgovarao s njim o književnosti. Kad je Goethe otišao, reče Napoleon svojoj pratnji: :Voilá nu hommeć!

Poslije je pozvao Goethea na dvor u Paris. Poslije sloma u Rusiji ustane sva rodoljubna omladina njemačka na oružje proti Francuske, odazivljući se pozivu vatrenih pjesnika M. Arndta, Rückerta i Körnera, ali Goethea se ne dojmi oduševljenje njihovo, on pače reče: »Tresite samo svojim lancima, robovi, taj vam je čovjek (Napoleon) prevelik. Pače kad je jedinac sin njegov htio u boj, ne pusti ga otac, premda je u Hermanu i Dorothei prikazao, kako bi njegov Herman htio u boj.

Ali kasnije se javi jedan glorifikator Napoleonov, veliki i originalni pjesnik H. Heine, onaj Heine, koji inače porugljivo i cinizmom napada sav ovdašnji moral i uopće sve, što je bilo ljudima sveto. Jedan od najljepših panegirika Napoleonu je IX. glava njegovih »Ideen oder das Buchhe Grand«. Evo jedan dio: »Britanijo! Tebi pripada more. Ali nema u njemu dosta vode, da s tebe opere sramotu, koju ti je veliki pokojnik umirući nanio!... U kasnija će vremena mladež u Francuskoj pjevati i pričati o strašnom gostoprimstvu Bellerophona i kad zaore ove tužne pjesme preko kanala, zacrvenit će se svi pošteni Englezi.... I sv. Helena je sveti grob, kamo hodočaste narodi istoka i zapada na brodovima okićenim zastavama, i njihova se srca jačaju, kad se sjete djela svjetskoga junaka.... Ili kako opisuje Heine zanos francuskog bubnjara Le Granda, koji je bio u svim bojevima Napoleonovim, kad bi mu bubnjao marševe iz ratnih bitaka, te sam Heine za sebe veli: »Ja sam vidio kralja sa zastavom u ruci na mostu kod Lodia, vidio sam ga u sivom ogrtaču kod Maranga, vidio sam ga u boju kod piramida... vidio sam i kod Jene.. dum, dum, dum,... i Le Grand bubnjaše da mu je skoro pukla kožica u uhu«. U »Engleskim fragmentima« ustaje proti Walteru Scottu i njegovom djelu» The life of W. Bonaparte« i poređuje Napoleona na Sv. Heleni među Englezima kao Gullivera u Lilliputu. Mala pjesmica o dva grenadira nadmašuje sve slične pjesme, pa i one Berángere. »Tu nam pjesnik slika sitnice, u kojima se zrcali velika povijest i zgode, koje nam podaju mjerilo za nju«.

Ali za Nijemcima nijesu zaostali ni Poljaci, koji su u Napoleonu gledali svojeg oslobodiltelja, koji će uskrisiti Poljsku, Jagiella i Kazimira. Zato ga slavi naglasovitiji poljski pjesnik Mickievicz u svojem glavnom djelu Pan Tadeusz, a isto ga slavi u »Dziadi« (djedovi). Sienkievicz je počeo, da piše djelo, kojeg bi se radnja događala u vrijeme Nepoleona, iz života Poljaka, koji su se pridružili Napoleonu, ali nažalost umre. To je djelo »Legije«, koje je imalo zadaću da iz njegove slavne trilogije napravi tetralogiju.

Mnogo još ima velikana, koji su ocjenjivali Napoleona, pa ću ih u kratko navesti, da što prije dođe sud jednog od najvećih najvećih Slavena — Tolstoja. Među njima je filozof Hegel, koji je rekao, kad je vidio Napoleona da vidi svjetsku dušu, pa Th. Carlyle-a, koji u djelu »O herojima« prikazuje Napoleona kao uzor heroja — vladara; talijanski romanopisac Manzoni, slavni autor »Zaručnika« piše na obljetnici smrti Napoleonove divnu odu »Peti maj«, koju je Preradović preveo na hrvatski; još je tu i amerikanac filozof R. W. Emerson, čiji je esej o Napoleonu također preveden na naš jezik. A sad da čujemo Tolstoja! U veličanstvenom djelu »Vojna i mir« prikazuje nam Napoleona kao ne pravog, teatralnog junaka, koji nije mogao shvatiti niti što je dobro, niti što je lijepo i pravo i što znače njegova djela, koja su se previše protivila dobroti i pravdi, odviše se udaljila od čovječnosti, da bi mogao razumjeti njihovo značenje. Napoleon nije mogao opozvati svoja djela, kojima je pola svijeta pjevalo slavu, pa se zato morao odreći pravde, dobrote i čovječnosti. Jednostavnost, pravednost, dobrota to su za Tolstoja tri osnovne kreposti, koje Napoleon nije imao i zato je pdlegao Rusima! Da svršimo s Francuzom, psihologom Le Bonom: Napoleon je jednako opčinjao sve, koji su mu se približavali. Valja držati na umu ovu čudnu moć opčinjavanja, da se uzmogne shvatiti onaj divni povratak s Elbe... Napoleona je preživio njegov prestiž i rastao je dalje. On je učinio carem jednog njegova nećaka!

Vinko Pavičić.

POSLJEDNJI ANĐEO CORREGGIOV.

Slavni slikar Antonio Allegri, nazvan Correggio, ležao je na samrti i oko njega bila je sakupljena sva porodica. Samo je mala kćerkica Agnesa mirno spavala kao anđelak u kolijevci blizu oca. Najednoć se probudi, pogleda oko sebe i kao da je u maloj pameti shvatila veliku bol porodice, klikne i sklopi ručice kao da se vruće moli Bogu. Kad je ovako opazi otac, odmah mu se vrati njegov genij, digne se kao pomladen i zatraži odmah kistove i boje i kad

su mu ih donijeli neumorno je radio sliku kćerke. Kad je svršio, napiše dolje riječi: »Antonio de Correggio fece il 16 d' agosto, pochi istonti prima di morire«. Naslikao Antonio de Correggio 16. augusta malo časaka prije smrti. I zbilja, malo za tim pade u krevet i za nekoliko časaka umre. Ova žana o svečaru predavanja u svim srednjim školama po cifrancuski kralj Franjo I., da urešuje galerije pariške pinakoteke.

Vinko Pavičić.

UMJETNOST I PROSVJETA

KNJIŽEVNI JUBILEJ BRANISLAVA NUŠIĆA.

Dne 6. studenoga proslavljena je četrdesetgodišnjica književnoga rada i ujedno šezdesetgodišnjica života srpskoga književnika Branislava Nušića. Tom su prilikom održana o svečaru predavanja u svim srednjim školama po cijeloj zemlji.

Nušić je jedan od najplodnijih srpskih pisaca sadanjega vremena. Bavio se pjesništvom, pa pisanjem drama, komedija, pripovijesti i putopisa. Napisao je preko dvadeset i pet dramskih komada, pa su njegove komedije Narodni poslanik, Sumnjivo lice, Protekcija i neke druge poznate našoj javnosti, jer se nalaze još i danas na repertoaru. Nušić osvaja svojom lakim načinom prikazivanja i svojom šalom i dosjetkama najšire slojeve kazališne publike, pa otud i njegova velika popularnost.

Nušić je pored svojih šezdeset godina i danas vedar i svjež duh, uvijek spreman na šalu i dosjetku. Počeo je sam nedavno izdavati u pojedinim knjigama svoja sveukupna djela, koja, kako veli, želi probrati i definitivno redigirati, jer mu poradi brzine, kojom je ta djela čisto pisao, nije bilo uvijek moguće.

DVADESETPETGODIŠNJI JUBILEJ NINE VAVRE.

Dne 8. studenoga proslavila je glumica zagrebačkog kazališta gđa. Nina Vavra dvadesetpetgodišnjicu svojega umjetničkoga rada. — Gospođa je Vavra uz gđu Strozzi besumnje najjači naš dramski talenat u našem kazalištu. — Glavna je odlika njezine umjetnosti iskrenost, istina, kojom ona iznosi svoje kreacije i izazivlje u gledaoca dojam potpune zbilje. Nema u nje pozerstva, nema namještenosti, ona ulijeva u svaku svoju ulogu svu svoju individualnost, ona zaboravlja, da je na pozornici, a i publika zaboravlja, da je pred njima umjetnica Nina Vavra, ona gleda lice, koje ona prikazuje, kao da je ono zazbilja pred njom. Njezina je igra naravna, njezin glas ima nešto strašno, potresno, on uvjerava i osvaja. Jubilej je proslavila u Ogrizovićevoj drami »Hasanaginica«, u kojoj ona glumi glavnu ulogu. I te je večeri svojom neopisivom igrom izmamila suze iz očiju svih prisutnih i pobrala buru pljeska. Vavra kao majka daje svoje najuspjelije kreacije. U njoj prostruji u tim ulogama toliko topline, nježnosti i osjećajnosti, da mi svaki put gledamo pred sobom naše majke, gdje plamte od ljubavi za svojom djecom i brišu suzu tuge nad njihovom nesrećom, a lijevaju suze radosnice, kad su djeca sretna.

Gospođa je Vavra te večeri imala prilike vidjeti, koliko zagrebačka publika cijeni njezinu umjetnost, pa neka joj to bude i nagrada za dosadašnji njezin rad i poticaj za budući.

Nkć.

NINA VAVRA (ATELIER TONKA).

HRVATSKO KAZALIŠTE.

Zagrebačko kazalište iznijelo je u posljednje vrijeme u novoj podjeli i režiji Shakespeareovu komediju »Tri kralja« i Andrejevu dramu »Gaudeamus«. Od noviteta dobili smo u drami komad ruskoga pisca Andrejeva: »Misao«. — Komediju »Tri kralja« režirao je g. Gavella upravo majstorski, pa se u tom komadu njegova režiserska umjetnost neobično jako očitovala. Već dugo nijesmo vidjeli takove skupne igre i tako stilski dotjerane, kako je to bilo kod te izvedbe. Nove dekoracije izrađene su po nacrtima g. Ljube Babića i posve zanimljivo rješavaju problem promjene mjesta radnje

»Gaudeamus« davao se najprije u kazalištu u Tuškancu, a dne 30. studenoga davao se taj komad kao popodnevna dačka predstava. U njoj su zaposlene naše najmlađe glumačke sile, pa je i s te strane ta izvedba bila zanimljiva. Glavnu je ulogu imao g. A. M. Bogović i prikazao vrlo inteligentno »staroga studenta«.

Drama »Misao« primljena je pored sve lijepe igre g. Strozzia dosta hladno od naše publike, što je i razumljivo obzirom na sadržinu toga komada. On je više »gimnastika« za glumca, koji igra glavnu ulogu, a manje je zanimljiv za publiku, koja ne će da gleda strahote ludnice i luđaka na pozornici. — Opet dakle jedan promašen izbor sa strane naše kazališne uprave.

Od domaćih autora ima u najskorije vrijeme da se izvede drama g. Milana Begovića: »Božji čovjek«. Tekst te drame štampan je u cijelosti u 23. broju »Vijenca«, pa su tu izneseni i nacrti g. Ljube Babića za pozornicu u tom komadu. Premijera toga djela imala bi biti 8. ili 10. prosinca o. g.

Nkć.

UMJETNIČKE IZLOŽBE.

Slikar prof. Cl. Crnčić izložio je prošli mjesec u Ullrichovu salonu preko 40 uljenih slika, motiva s mora i pobudio veliki interes kod svih prijatelja umjetnosti, što se vidi i po tome, što je skoro sve svoje izložene radove prodao.

Momentano je otvorena izložba g. Marka Rašice, koji je ove godine izložio više akvarela zanimljivih po tome, što je umjetnik ovaj put donio vrlo mnogo sunca, pa prema tome imao rješevati problem sjene i svijetla u većoj mjeri nego kod svojih prošlogodišnjih radova. Izložba je naišla na vrlo simpatičnu i pohvalnu stručnu kritiku.

U Umjetničkom paviljonu otvorena je izložba čeških umjetnika slikara i kipara, ponajviše modernista, pa im je arhitektura, plastika i grafika osobito zanimljiva. Za njihovu izložbu vlada veliki interes.

Kako čujemo, sprema skoro izložbu umjetnik Mirko Rački.

U Osijeku otvorena je ovih dana izložba slikarskih radova prof. Turkovića, koji je našim čitačima već poznat po reprodukcijama, i prof. Antolkovića.

Nkć.

ŠPORT

OVOGODIŠNJA MARATONSKA UTRKA NA PARIŠKOJ OLIMPIJADI.

Pruga je bila određena na 42 kil. 195 m. sa startom i ciljem u velikom sportskom stadiju u Colombes. Utrka je započela u pet sati popodne uz prisustvo nepregledne mase gledalaca, koji su osim toga gledali i dočekivali trkače na cijeloj velikoj pruzi. Polovinu puta se trčalo naprijed po određenom putu, te se istom cestom vraćalo opet natrag u stadion. Na putu bilo je više postaja za odmor i okrijepu, a trkači su se mogli i oprati svježom vodom, te okrijepiti priređenim svježim pićem. U svemu je sudjelovalo šezdeset trkača raznih narodnosti, od kojih su se osobito istakli: Finci, Talijani, Amerikanci, Japanci, Grci, Francuzi, Englezi i Švedi. Na povratku poslije dvadesetog kilometra odijeliše se daleko od ostalih Finac Stenros. Amerikanac De Mar, koji je bio prvakom u Americi na tamošnjim maratonskim utrkama i Talijan Bertini, dok su ostali daleko zaostali pod vodstvom Finca Ralonen, među njima i Kohlemainen, maratonski prvak na posljednjoj olimpijadi u Anversu 1920. Napokon zatrubiše trublje u stadiju, a prvi se pojavi na cilju Finac Stenros za 2 s. 41 m. 22 i $3^2/_5$ sek. Drugi je bio Talijan Bertini za sedam minuta kasnije, a treći De Mar Amerikanac sa osam minuta kasnije. Slijedili su 4. Ralonen — Finska, 5. Ferris — Engleska, 6. Reves — Čile, 7. Quati — Francuska, 9. Carreras — Danska, 10. Lossmann — Estonija i 11. Jansen — Danska, koji su određenom vremenu svršili maratonsku utrku. Sveukupno svršilo ih je 20 potpunu maratonsku utrku. Posljedrje postignuto vrijeme bilo je 2 : 59 : 44, $^4/_5$ sek. Svi su trkači došli u dobru stanju, te su još trčali jedno vrijeme u samom stadiju, silno aklamovani od oduševljene mnogobrojne publike. Finac Stenros bio je napose vanredno slavljen, te je dobio osim zlatne olimpijske medalje i olimpijske diplome, mnoge razne darove mnogih pojedinaca i korporacija, no nikakove novčane darove, što se protivi amaterismu olimpijskih igara. Kada se povratio kući u Finsku, dočekali su ga svim počastima kao pravog olimpijaka u staro doba.

Maratonska trka zove se po staroj utrci za grčkog doba za perzijskih ratova, kada je grčki vođa Miltijad za drugog perzijskog rata pobijedio Perzijance na Maratonskom polju g. 490. pr. Kr. Tada je jedan grčki vojnik potrčao s Maratonskog polja direktno u Atenu i najavio ondje pobjedu riječima: Građani — pobjedismo! našto je od napora i umora pao mrtav. Ova udaljenost od Maratona do Atene iznosi upravo 42 klm., pa kad su opet oživjele stare olimpijske igre prvi puta g. 1896. u Ateni, obdržavana je nanovo po prvi put takova utrka, koja je bila priređena u istoj udaljenosti od Maratona do Atene, a pobijedio je jedan mladi grčki seljak. Sada se sve velike sportske utrke od 42 klm. nazivlju maratonske, pa makar se gdjegod one priređivale.

Dr. B.

ZABAVA I ŠALA

ZAGONETKE.

I. Narodna.

Bila za ručkom rodbina: muž i žena, brat, svak i šurjak. Kad je trebalo kruh podijeliti, dobije svatko od njih pola hljeba, a bio je na stolu samo hljebac i po. Kako to?

(Priopćio A. U. Križevci).

II. Zagonetni natpis.

ARA, SATRAPE, PERDAS!

Ispremetana slova u ovom natpisu treba opet sređati, da se dobije mnogo čuvena latinska rečenica.

III. Slovčanik.

Ivo	da da v da da
da da l da da da	ses ses đ ses ses ses

Dobro rješenje opomena je mnogim neurednim đacima!

IV. Varavi stihovi.

KOGA DJELA GREŠNA TIŠTE,
U POKORI MIR NEK IŠTE!

Koja je riječ pogrešna u ovim stihovima?

Odgonetke zagontaka iz br. 2.

I. Kriva adresa: Bled — Slovenija.

II. Skrivčice: 1. Senj. — 2. Mostar. — 3. Brod. — 4. Osijek.

III. Rebus: U nad i je s pa(r)s — U nadi je spas.

IV. Premještaljka: Dva loša ubiše Miloša.

Odgonetke zagonetaka iz br. 3.

I. Konjićev skok: Gdje laž ruča, ondje vjera ne večera.

II. Skrivačice: 1. Lula. — 2. Srp. — 3. Puška.

III. Slovčane zagonetke: 1. U tvom polju daj mu groba, — Tvojim cvijećem grob mu kiti. — 2. Dva loša ubiše Miloša.

Odgonetači zagonetaka iz broja 2.

Vladimir Mintas, Zagreb (I. II. 1, 2, 3, 4, IV.); — F. Biserničar (I.); — Boco Krasso, Đakovo (1, III, IV.); — Aleksandar Johanides, Vinkovci (I., IV.); — Josip Žmarek (I., VI.); — Franjo Katalinić, Petrinja (I., I. 1, 2, 3, 4, IV.); — Antun Keller, Vinkovci (I., II. 1, 2, 3, 4, IV.); — Branka Janeš, Koprivnica (I., II. 1, 2, 3, 4, IV.); — Josip Lendvaj, Koprivnica (I., IV.); — Oton Kohlbach, Osijek (I.); — Vjekoslav Šeb, Mitrovica (IV.); — Franjo Fless, Mitrovica (IV.); — Vilko Kühnel, Bjelovar (I., IV.); — Milan Sommer, Zagreb (I., II. 1, 2, 3, 4, IV.); — Ladislav Laufer, Vinkovci (I., IV.); — Ivan Graber, Zagreb (I., IV.); — Igo Polak, Varaždin (I., IV.); — Jovan Mraović, Vinkovci (I., II. 1, 2, 3, 4, IV.); — Dragutin Milković, Vinkovci (I., II. 1, 2. 3, 4, IV.); — Marić Petar, Split (II. 1, 4.); — Stjepan Wilchelm, Vinkovci (II. 1, 2, 3, 4, IV.); — Hella pl. Simić-Vakanović, Zagreb (I., II. 1, 2, 3, 4, IV.); — Oto Lukičić, Zagreb (I., IV.); — Lazar Rothstein, Zagreb (I., IV.); — Tulio Skočić (I.); — Ivan Pavleković, Zagreb (I.); — Marijan Hrestak, Zagreb (I., II. 1, 2, 3, 4, IV.); — Mirko Goldschmidt, Zagreb (I., II. 1, 2, 3, 4.); — Greta Hirschl, Novska (I., II. 1, 2, 3, 4.); — Drag. Wagner, Brod (sve).

Odgonetači zagonetaka iz broja 3.

Maca Kajba, Zagreb (I., II. 2, 3, III. 1, 2.); — Nada Šimonji, Zagreb (sve); — Ivan Pavleković, Zagreb (sve) — Melamd Vinka (sve); — Ivan Mlinarić, Zagreb (sve); — Pavao Alagić, Zagreb (sve); — Franjo Ćon, Zagreb (sve); — Otto Waldner, Sisak (I., II., 2, 3, III. 1, 2.); — Vladimir Mintas, Zagreb (I., II. 1, 2, 3, III. 1, 2); — Nikola Marković, Hrv. Kostajnica (sve); Mirko Pongračić, Zagreb (sve); — Stojan Borojević, Kostajnica (sve); — Nikola Đurđić, Nova Gradiška (sve); — Fedor Rozaj, Zagreb (sve); — Aleksandr Johanides, Vinkovci (sve); — Nada Zanon, Zagreb (sve); — Jurica Canki, Zagreb (sve); — Milivoj Ištok, Zagreb (sve); — Hella pl. Simić-Vakanović (sve); — Josip Zmazek, Kostajnice (sve); — Aneška Krejšir, Bjelovar (sve).

PORUKE UREDNIŠTVA

M. O. Osijek. Vaši su stihovi posve hrapavi i nategnuti. Poezija se ne da naučiti, to je dar. Pročitajte n. pr. ovu Vašu kiticu, pa ćete morati i sami to osjetiti:

Talasaju se srebrni vali,
Sumrak počne da se spušta nagli,
Nakupiše se oblaci mali,
Sve počiva u prozirnoj magli«.

Vuga, Osijek. Najljepša hvala! Pošaljite opet štogod!

B. J. K. Mostar. Vaša pjesma nije za naš list. Ne znam, zašto ste baš mislili, da je naš list »jedini takove vrste«, koji bi tu pjesmu štampao. Naš je list namijenjen srednjoškolskoj omladini. — Dosada nijesam primio od Vas nikakovih radova

E. R....ć. Sisak. Vi ste doduše u Vašem pismu, kojim ste svoju pošiljku popratili napisali ovo: »Molim Vas, da mi se s v a k a k o odmah javite u prvom broju »Omladine«, ali, eto vidite, nije bilo moguće Vašem zahtjevu udovoljiti. Vaša je pripovijest po motivu vrlo zanimljiva. Odabrali ste vrlo lijep sadržaj, no obradba je slaba. Zavirite malo gdjekoji put u pravopis, a misli redajte malo logičnije, pa će možda biti bolje. I onda se čuvajte afektacije. Vi n. pr. velite, da posječeno drvlje širi »nadnaravni miris«. Na jednom mjestu velite: »Zarijam (sic!) glavu u krilo (svoje)«. Ne vjerujem, da ste toliko gibak, da biste to mogli učiniti.

Stenografska biblioteka. Prije kratkog vremena izašla je 4. knjiga ove biblioteke, koja ima zadaću, da u omladini gaji što više smisla za tu danas toliko potrebnu vještinu. Sadržaj je ove knjige isto tako zanimljiv kao i prvih triju. Autogram je vrlo lijepo izraden, a izradio ga je g. M. Kovačević. Svaki đak, koji hoće da se usavrši u stenografiji, treba da posegne za tom lijepom i korisnom knjigom. Osim toga dužnost je svakoga stenografa, da potpomogne ovaj hvalevrijedan rad oko izdavanja Stenografske biblioteke. Naručuje se kod izdavača dr. V. Kesterčaneka, profesora Trgovačke akademije u Sarajevu. Cijena knjižici 6.— din.